

e-zlorabe otrok in mladostnikov

Priročnik, ki predstavi
razsežnost zlorab otrok in
mladostnikov na spletu ter
ponudi smernice za ukrepanje

SPLETN KO

E-ZLORABE OTROK IN MLADOSTNIKOV

Priročnik, ki predstavi razsežnost zlorab otrok in mladostnikov na spletu ter ponudi smernice za ukrepanje

Avtorica:

Lija Mihelič, Center za varnejši internet, prijavna točka Spletno oko

Strokovni pregled:

Anton Toni Klančnik, mag., strokovnjak za področje internetnih spolnih zlorab otrok

Izdajatelj:

Prijavna točka Spletno oko, Univerza v Ljubljani,

Fakulteta za družbene vede, Center za družboslovno informatiko,

Kardeljeva ploščad 5, 1000 Ljubljana

E-naslov:

info@spletno-ok.si

Projekt financira Agencija INEA pri Evropski komisiji (prek Instrumenta za povezovanje Evrope).

Center za varnejši internet

Projekt Center za varnejši internet izvajajo Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani, Zavod Arnes, Zveza prijateljev mladine Slovenije in Zavod MISSS (Mladinsko informativno svetovalno središče Slovenije), financirata pa ga Agencija INEA pri Evropski komisiji (prek Instrumenta za povezovanje Evrope) in Ministrstvo za javno upravo.

O prijavi točki Spletno oko

Spletno oko je ena izmed treh komponent Centra za varnejši internet. Poslanstvo prijavne točke Spletno oko je v sodelovanju s policijo, mednarodno organizacijo INHOPE, ponudniki internetnih storitev, spletnimi portali in drugimi zainteresiranimi vladnimi ter nevladnimi organizacijami prispevati k zmanjšanju obsega gradiv s spolnimi zlorabami otrok in sovražnega govora na internetu.

Za to publikacijo je odgovoren izključno avtor. Evropska unija ne odgovarja za kakršno koli morebitno uporabo v njej navedenih informacij.

Informacije, ki so navedene v tej publikaciji, so namenjene zgolj splošnemu informiranju in ne služijo kot pravni nasveti.

e-zlorabe otrok in mladostnikov

Priročnik, ki predstavi
razsežnost zlorab otrok in
mladostnikov na spletu ter
ponudi smernice za ukrepanje

KAZALO

Internetni ocean: izzivi za mladostnike, starše in stroko	5
Seksting - več kot le slika	7
Ko intimni posnetek postane predmet izsiljevanja	16
Spletni grooming - spletno prijateljstvo s slabimi nameni	25
Posnetki spolnih zlorab otrok - za vedno prikazana spolna zloraba	34
Viri	47

INTERNETNI OCEAN: IZZIVI ZA MLADOSTNIKE, STARŠE IN STROKO

Dragi bralci!

Pred vami je priročnik, namenjen staršem, strokovnjakom, poznavalcem in preučevalcem spletnega okolja, v katerega je danes vpet sleherni posameznik. Internetu in njegovi aktualnosti, ki nas vabi z dostopom do različnih vsebin kar z domačega naslonjača ter nam širi možnosti komunikacije, se ne moremo izogniti niti odrasli niti otroci. Splet nas kot komunikacijsko orodje povezuje in združuje v navideznem skupnem prostoru. Kot medij nam širi znanja in omogoča, da si oblikujemo stališča do sveta, s katerim sicer nimamo neposrednega stika. Omogoča nam hitrejšo pot do nakupov, plačevanja računov, rezervacij potovanj in drugih storitev, ki se iz fizičnega okolja selijo v virtualno, s tem pa pomenljivo spreminjajo naše življenjske navade.

A splet se že od svojih prvih korakov bori z lastno ambivalentno naravo. Poleg vseh prednosti v sebi skriva tudi številne pasti, ki jih prepogosto ne jemljemo resno. Preprost dostop do informacij, storitev in komunikacije nas sicer združuje, širi naše znanje in lajša vsakdan. Obenem pa ta isti repertoar možnosti za spletno komuniciranje zmanjšuje potrebo po osebnih srečanjih, krni medosebne odnose in našo sposobnost neposrednega sporazumevanja, ki vključuje tudi razvijanje empatije do sočloveka, zaznavanje emotivnega stanja sogovornika ter odzivanje nanj. Hiter dostop do informacij od nas ne zahteva več posebnega napora pri pomnjenju podatkov in njihovi kognitivni obdelavi, s čimer negativno vpliva na naš lasten intelektualni razvoj.

Soočeni smo z nekakšnim novim momentom v zgodovini človeštva, ko cele generacije otrok skoraj od rojstva spremljajo mobilni telefoni in tablice, brez katerih le s težavo komunicirajo s svojimi vrstniki. Tudi mnogi odrasli smo v zadnjih desetletjih pospešeno, a vendarle pod pragom lastne zaznave, razvijali odvisnost od mobilnih naprav, interneta in drugih »e-dobrin«, brez katerih nismo več zmožni preživeti dneva.

Zaskrbljujoče je, da se skoraj celotno naše življenje seli v spletno okolje, ki nam pogosto daje lažen občutek diskretnosti in varnosti, kar posledično vpliva na napačno presojo, kje začrtati mejo pri izpostavljanju svojega zasebnega življenja. Posledice vstopa v intimno sfero naše zasebnosti, ne glede na to, ali gre za vdor ali sprva celo dovoljen vstop, pa so lahko izjemno travmatične in pogosto nepovratne.

T. i. seksting, motivirana virtualna prijateljstva, ustvarjanje lažne identitete, posnetki spolnih zlorab otrok, izsiljevanje otrok in mladostnikov z njihovimi lastnimi intimnimi posnetki ... Zveni znano? Mnogi starši se danes s strahom soočajo s temi izrazi, ko nemočno spoznajo, da svojega otroka niso mogli v popolnosti zaščititi pred morebitnimi zlorabami. Pogosto zgolj zaradi premalo pozornosti ali zavedanja o pasteh spletnega okolja.

Namen knjižice, ki je pred vami, je okrepiti to zavedanje ter starše in strokovne delavce pristojnih institucij oborožiti z dodatnim znanjem. Knjižica ponuja bogate vsebine in konkretne odgovore na vprašanja, kakšne so pasti virtualnega sveta, s katerimi se današnja generacija odraslih večinoma ni srečala v času svojega odrasčanja. Spoznali boste, kakšnih orodij in pristopov se poslužujejo uporabniki, ki želijo zlorabiti zaupanje otrok. Našli boste številne preventivne nasvete in informacije, kam se obrniti po pomoč in strokovno podporo v primerih, ko do zlorab že pride. Izvedeli boste tudi, katere institucije in organi so pristojni za obravnavo tovrstnih zlorab in vam lahko ponudijo možnosti dodatnega izobraževanja in informiranja. Veliko je napisanega tudi o pravnih specifikah, največ pa seveda o tem, kako lahko morebitne zlorabe preprečite oz. ukrepate, če so se že zgodile.

Verjamem, da boste pričujoč nabor vsebin zlahka uporabili pri lastnem izobraževanju, izobraževanju svojih strokovnih kolegov in tudi družinskih članov, predvsem pa naj vam koristi v pogovorih z odraščajočimi otroki. Znanja iz knjižice lahko nadgradite s seminarji za starše in strokovne delavce in tako razširite svoje kompetence. Le nenehna nadgradnja znanja nam namreč zagotavlja, da se bomo v občutljivih situacijah kar najbolje odzvali.

V eni izmed Unicefovih študij o stroških odzivanja na nasilje je zapisano, da 1 evro, ki ga vložimo v preprečevanje nasilja, privarčuje kar 87 evrov pri obravnavi njegovih posledic. Dobrobiti otrok sicer nikakor ne moremo primerjati s finančnim vložkom, a naj nam zgornji »izračun« sluzi kot najbolj logičen pristop k obravnavi spolnih zlorab otrok na spletu – več kot bomo vložili v preprečevanje tovrstnih dejanj, manj bo otrok, ki se bodo srečali s to travmatično izkušnjo.

Da bi bilo delo vseh nas, ki skrbimo za dobrobit otrok, tj. staršev, učiteljev, vzgojiteljev, pristojnih državnih in nevladnih institucij, društev itd., zares učinkovito, moramo okrepiti tudi medsebojno sodelovanje. Verjamem, da bo v Sloveniji nekoč zaživelo koordinacijsko telo za preventivo in osveščanje na širšem področju tematik, ki zadevajo varstvo in zaščito otrok. Zakon sicer parcialno definira naše pristojnosti. Vendar pa nas noben zakon ne omejuje pri izmenjavi izkušenj in dobrih praks, predvsem pa nam ne preprečuje, da bi svoje strokovno delo nadgradili z vrednotami, kot so prijaznost, uvidevnost, spoštljiv in topel človeški odnos, ki so za žrtev v stiski lahko pomembnejši kot vsi zakoni tega sveta.

Zato se naučimo poslušati. To je prvi korak k temu, da pravočasno prepoznamo žrtev zlorabe in ji zagotovimo ustrezno zaščito. Otroci namreč o takšnih izkušnjah težko spregovorijo. Odrasli smo tisti, ki moramo prepoznati njihovo stisko, jih s pravilnim pristopom pomiriti in spodbuditi, da se nam zaupajo. Postanimo njihov glas in jim omogočimo varno in brezskrbno odrasčanje.

Anton Toni Klančnik, mag.

vodja Oddelka za mladoletniško kriminaliteto

Uprava kriminalistične policije v Generalni policijski upravi

1.

SEKSTING – VEČ KOT LE SLIKA

»Bila sva kot eno, res sem mu zaupala. Pošiljanje golih slik drug drugemu je bilo za naju nekaj običajnega. Verjela sem, da so samo najine. Tako sva se dogovorila. Ne vem, zakaj, ampak nekaj teh slik je poslal svojemu najboljšemu prijatelju. In zdaj jih ima cela šola. Kar pogreznila bi se.«

KAJ JE SEKSTING?

Problematika sekstinga postaja v zadnjih letih vedno bolj zaskrbljujoča ne le v tujini, temveč tudi v Sloveniji. Čeprav lahko termin seksting razumemo različno, ga običajno opredelimo kot izdelavo, izmenjavo in pošiljanje seksualno eksplicitnih fotografij, videoposnetkov in besedil prek mobilnih naprav ali interneta. Njegova posebnost je, da so v izdelavo in pošiljanje teh posnetkov v prevladujoči meri vključeni mladostniki. Izdelava teh posnetkov običajno vključuje uporabo pametnih telefonov, njihova izmenjava pa poteka skozi MMS sporočanja in različne aplikacije za pošiljanje fotografij oz. posnetkov in družbena omrežja (Facebook, Instagram, Snapchat).

Seksting je običajno vedenje mladostnikov in ga je na nek način lahko pričakovati. Mladostniško obdobje se začne s puberteto, ki se med drugim odraža v telesnih spremembah, občutljivosti ter kritičnosti do svojega videza, zaradi česar mladostniki svojemu videzu posvečajo veliko pozornosti. Preokupacija z njihovim telesom in seksualnostjo je povezana z razvojem njihove identitete, občutka sebe in z iskanjem svojega mesta med vrstniki. Pametni telefoni, ki omogočajo fotografiranje, snemanje in deljenje svojih posnetkov, ter družbena omrežja, s pomočjo katerih se mladostnik predstavi svojim vrstnikom, so torej kot nalašč za razvijanje občutka sebe in svoje seksualnosti.

Seksting postane zaskrbljujoč, ko se posnetek razširi med več ljudi, kot je bilo sprva namenjeno; takrat so lahko posledice za vpletene mladostnike zelo hude. Včasih lahko seksting preide tudi v dejanja, ki so **kazniva**.

VZROKI, ZARADI KATERIH SE MLADI ZNAJDEJO V SEKSTINGU

Romantični odnosi ali eksperimentiranje s spolnostjo

Ko se mladi znajdejo v romantičnem odnosu, se pogosto zgodi, da prostovoljno posnamejo in si s svojimi partnerji izmenjujejo fotografije oz. posnetke. Na ta način gradijo medsebojno intimnost in zaupanje. Ko se romantični odnos konča, se lahko zgodi, da eden od mladostnikov posnetke svojega bivšega partnerja posreduje drugim. Včasih se to zgodi impuzivno in gre za dejanje jeze in razočaranja, ki ga mladostnik ne zmore obvladati, včasih pa ima to dejanje škodoželjen namen – predvsem osramotiti bivšega partnerja.

Iskanje pozornosti

Veliko mladostnikov izdeluje in izmenjuje fotografije/posnetke s svojimi prijatelji zaradi zabave, izziva ali da bi preprosto pokazali, kako si upajo. Ti posnetki lahko dosežejo druge ljudi tudi brez vednosti prizadetega mladostnika na posnetku. Tudi sam mladostnik lahko zaradi želje po sprejetosti in priljubljenosti posnetek javno objavi na primer na družbenih omrežjih, kot je Facebook, ali na spletni strani Youtube.

Seksting pod prisilo

Vrstniki, romantični partnerji ali spletni znanci lahko fotografije/posnetke drugega pridobijo s prisilo ali izsiljevanjem. V teh primerih se oseba, ki želi priti do fotografij/posnetkov mladostnika, navadno poslužuje groženj. Mladostniku na primer grozi, da bo izdala zaupne informacije o njem ali javno objavila posnetke zaupnih pogovorov oz. njegovih drugih fotografij/posnetkov, ki jih že ima, če ji mladostnik ne bo poslal zahtevanih fotografij/posnetkov. Če gre za izsiljevanje z že obstoječimi posnetki z namenom, da bi izsiljevalec od mladostnika dobil še več takih posnetkov, govorimo o t. i. sextortionu oziroma izsiljevanju z intimnimi posnetki, o čemer si lahko več preberete na str. 16.

Fotografije/posnetki mladostnika so lahko pridobljeni tudi na drug način, ko mladostnik na primer ne ve, da je sneman, ali ko je sneman proti lastni volji in so nato ti posnetki posredovani drugim osebam.

ZAKAJ MLADOSTNIKI NE POIŠČEJO POMOČI

Mladostnik se lahko pri sekstingu znajde v treh različnih vlogah:

- Kot **oškodovan mladostnik**: mladostnik na fotografiji/posnetku, ki je bil brez privolitve posredovan drugi osebi; posnetek je lahko mladostnik izdelal in/ali izmenjal sam ali je to naredil nekdo drug.
- Kot **pošiljatelj**: mladostnik, ki je izdelal in/ali izmenjal fotografijo/posnetek nekoga drugega.
- Kot **prejemnik**: mladostnik, ki prejme

fotografijo/posnetek od oškodovanega mladostnika ali pošiljatelja. Prejemnik postane pošiljatelj v trenutku, ko prejeta fotografijo/posnetek posreduje nekomu drugemu.

Mladostniki, ki so vpleteneni v seksting in se pri tem ne počutijo dobro, mnogo-krat ne poiščejo pomoči odraslega zaradi več razlogov, in sicer ker:

- ne želijo imeti (dodatnih) težav;
- čutijo sram;
- se bojijo maščevanja vrstnikov;
- niso prepričani, ali jim odrasli lahko pomagajo;
- se jim zdi »tožarjenje« neprimerno;
- so slišali za nekoga, ki se mu je zgodilo podobno in je poiskal pomoč, a mu niso znali pomagati.

POSLEDICE SEKSTINGA

Posledice sekstinga so lahko različne glede na to, v kateri od vlog se je znašel mladostnik in kako razširjen je postal določen posnetek, prav tako pa je odziv mladostnika odvisen od osebnosti in podpore, katere je deležen s strani okolice. V grobem lahko posledice ločimo na **čustvene, socialne in pravne**.

Čustvene posledice

Čustveno doživljanje pri mladostnikih, ki so udeleženi v seksting, je lahko zelo različno in je odvisno tudi od njihove vloge, osebne zrelosti, vsebine posnetka, okoliščin nastanka posnetkov in stopnje vpletenosti v sam dogodek. Nekateri mladostniki se lahko zaradi sekstinga znajdejo na pravem čustvenem toboganu, saj doži-

vljajo paleto različnih čustev – od sramu, ponižanja in zaskrbljenosti do občutkov jeze in samoobtoževanja. Spet drugi se bodo na dogajanje odzvali popolnoma indiferentno in z le malo ali nič skrbi. **Tudi vedenje je lahko zelo različno** – od ravnodušja, umika in izolacije do samopoškodb in celo samomorilnega vedenja.

Ne glede na to je pri obravnavi posameznika, ki se sooča s posledicami sekstinga, treba imeti v zavesti specifično same narave sekstinga, ki oškodovanega mladostnika postavi v situacijo, nad katero ta (več) nima lastnega nadzora. **V trenutku, ko mladostnik z nekom deli npr. svojo intimno fotografijo, namreč izgubi nadzor nad njo, to pa lahko pri mladostniku sproži občutke nemoči, ki imajo lahko zelo realno podlago.** Dejstvo je namreč, da se lahko posnetek v vsakem trenutku znajde kjer koli na spletu, kjer postane dostopen širokemu krogu ljudi kjer koli po svetu. Poleg tega obstaja večna nevarnost, da se bo morda ta že pozabljen posnetek ponovno pojavil in pri posamezniku zopet odprl stare rane. Lahko pa mu bo škodoval kako drugače – npr. z izgubo službe.

Čustvene posledice pa lahko poleg oškodovanega mladostnika občutijo tudi mladostniki, ki imajo pri sekstingu **vlogo pošiljatelja ali prejemnika**. Pošiljatelji lahko pozneje zaradi svojih dejanj občutijo močne občutke krivde in sramu, prejemniki pa bodo – čeprav zgolj kot nemi opazovalci – morda občutili zadrego, sram, mogoče jih bo posnetek tudi pretresel ali navdal s strahom, da se kaj takega lahko v prihodnje pripeti tudi njim.

Deljenje intimnih fotografij otrok ali mladostnikov brez njihove privolitve je zloraba.

Socialne posledice

Sodelovanje v sekstingu lahko mladostniku prinese posledice tudi v družbenem življenju. Oškodovan mladostnik lahko doživi (tudi spolno) nadlegovanje vrstnikov, izločitev iz družbe, prav tako pa lahko posnetki z intimno vsebino škodijo njegovemu dobremu imenu, kar ima lahko posledice v šoli, skupnosti in tudi pozneje pri iskanju službe.

Pravne posledice

V nekaterih okoliščinah ima seksting lahko tudi pravne posledice. To se zgodi, **ko seksting preseže okvirje mladostniškega raziskovanja in spoznavanja** ter se nadaljuje v kazniva dejanja. V tem primeru ne gre več za zakonite intimne posnetke, namenjene zabavi in zblíževanju, ampak za zlorabo, ki je kazniva.

Seksting se lahko sprevrže v kazniva dejanja, kot so:

- ▶ izdelava in/ali izmenjava posnetkov spolnih zlorab otrok;
- ▶ pridobivanje oseb, mlajših od 15. let, za spolne namene (t. i. grooming);
- ▶ izsiljevanje mladoletne osebe v povezavi z izdelavo ali izmenjavo njenih intimnih posnetkov in
- ▶ posredovanje intimnih posnetkov drugim osebam brez vednosti in privoljenja oškodovanega mladostnika.

V nadaljevanju so podrobneje predstavljena vsa štiri dejanja in ukrepi, ki se jih je dobro poslužiti v teh situacijah.

Izdelava in/ali izmenjava posnetkov spolnih zlorab otrok

Med sekstingom, ki ga obravnavamo kot običajno in legalno vedenje mladostnikov, in izmenjavo posnetkov spolnih zlorab otrok, ki je nesporno kazniva, je **v marsikateri situaciji tanka meja**. Vedno, ko se začnemo poglobljati v problematiko mladostniškega pošiljanja seksualno obarvanih fotografij in posnetkov, prej ali slej trčimo ob vprašanje, ali in v katerih primerih ta posnetek lahko postane posnetek otrokove spolne zlorabe.

Na podlagi dosedanje sodne prakse lahko sklepamo, da **seksting, ki poteka v dovoljenih in prostovoljnih okvirih, pri čemer so izdelovalci in pošiljatelji intimnih posnetkov mladoletne osebe, nima pravnih posledic**. V teh primerih govorimo o vedenju, ki je za mladostnike običajno, prav tako pa tako vedenje v teh okvirih nima niti žrtve niti storilca. Zato ga nikakor ne moremo enačiti z opredelitvijo, ki obravnava posnetke spolnih zlorab otrok, četudi gre za enake parametre.

Popolnoma drugače pa je, ko seksting ni več v domeni mladostništva, ampak **ga za svoje namene izrablja odrasla oseba**, ki je opazno starejša in zrelejša od oškodovane mladoletne osebe na posnetku. To se zgodi v naslednjih oblikah:

- odrasla oseba posname intimni posnetek, na katerem je mladoletna oseba;
- odrasla oseba poseduje intimni posnetek, na katerem je mladoletna oseba;
- odrasla oseba intimni posnetek, na katerem je mladoletna oseba, posreduje drugi osebi.

V vseh treh primerih se intimni posnetek lahko razume kot posnetek spolne zlorabe otroka, saj se zaradi **nesorazmerne starosti obeh vpletenih** lahko sklepa o slabih namenih odrasle osebe. Privoljenje mladoletne osebe za izdelavo, posedovanje ali posredovanje posnetka v teh primerih ne zmanjša teže dejanja.

Kaznivo dejanje je lahko storjeno tudi v primeru, ko intimni posnetek mladoletne osebe **poseduje in razširja druga mladoletna oseba brez privoljenja mladostnika, ki je na posnetku**. V tem primeru se bo storilec, ki je sicer še mladoletna oseba, znašel v obravnavi centra za socialno delo, morda se bo v primer vključila tudi policija.

Pridobivanje oseb, mlajših od 15 let, za spolne namene

To kaznivo dejanje je v strokovni javnosti poznano tudi pod angleškim izrazom **grooming** in ga podrobneje predstavlja mo v poglavju Spletni grooming - spletno prijateljstvo s slabimi nameni na strani 25. Kazenski zakonik opredeljuje grooming kot nagovarjanje osebe, mlajše od 15 let, k srečanju z namenom spolnega napada ali izdelave gradiva s seksualno vsebino. Nagovarjanje poteka prek informacijskih ali komunikacijskih tehnologij, zagrožena kazen pa je zapor do enega leta.

Seksting ima v procesu groominga pogosto pomembno vlogo. Storilec, ki je odrasla oseba, svojo žrtev prek elektronske komunikacije nagovarja k izmenjavi intimnih posnetkov, s čimer pri žrtvi zmanjšuje zadržego in pomen samega dejanja v smislu »golota/spolnost je nekaj običajnega«. **Seksting v tem primeru torej služi vzpostavitvi zaupnega odnosa z žrtvijo in se nadaljuje v nagovarjanje za srečanje v živo.**

Izsiljevanje mladoletne osebe v povezavi z izdelavo ali izmenjavo njenih intimnih posnetkov

Motiv za izsiljevanje mladoletnih oseb v povezavi s sekstingom predstavlja običajno še več intimnih posnetkov. To pomeni, da storilec takrat, ko začne izsiljevati, poseduje že vsaj en intimni posnetek mladoletne osebe. Ta posnetek postane njegovo izsiljevalsko orodje, s katerim mladoletno osebo izsiljuje za še več posnetkov, sicer bo posnetek, ki ga že ima, razširil med njene vrstnike ali objavil na spletu. To dejanje je v strokovni javnosti poznano pod angleškim terminom sextortion (izsiljevanje z intimnimi posnetki) in je podrobneje predstavljeno na str. 16.

Kazenski zakonik to dejanje obravnava v 176. členu, imenovanem Prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva, kjer v drugem odstavku predvideva kazen od šest mesecev do osem let zapor za tistega, ki z grožnjo pridobi ali spodbudi mladoletno osebo za izdelavo gradiva s seksualno vsebino.

V primeru, da je **izsiljevalec mladoletna oseba, ki je stara 14 let ali več**, prav tako **kazensko odgovarja** za svoja dejanja. Oseba, mlajša od 14 let, za dejanje ne bo sankcionirana na sodišču, bo pa vsekakor obravnavana v okviru centra za socialno delo.

Posredovanje intimnega posnetka drugim osebam ali javna objava posnetka brez vednosti in privoljenja oškodovanega mladostnika

Pogosto se dogaja, da se intimni posnetek, ki je namenjen zgolj eni osebi, razširi kot požar po celi šoli ali spletu. To se običajno zgodi brez vednosti in privoljenja oškodovanega mladostnika. **Motivi za tako vedenje so različni.** Poznamo primere, ko se je želel prejemnik intimnega posnetka pohvaliti pred svojim najboljšim prijateljem in mu je zato poslal posnetek, ki pa ni ostal zgolj pri najboljšem prijatelju. Lahko gre za dejanje prizadetosti in jeze nad osebo, ki je posnetek poslala, in se mladostnik na ta način maščuje (to dejanje je poznano tudi pod angleškim izrazom revenge porn, ki pomeni v slovenščini spletno spolno maščevanje). V najslabšem primeru pa gre lahko za načrtno dejanje zasmehovanja in izločitve osebe iz družbe. Če storilec posnetka ne dobi od mladostnika, ga lahko v tem primeru pridobi tudi z vdorom v telefon ali s krajo naprave.

Intimna fotografija ali posnetek, ki prikazuje mladoletno osebo, je občutljiv osebni podatek, zato ga brez dovoljenja te osebe ni dovoljeno razširjati. Poleg tega so intimni posnetki, ki prikazujejo mladoletne osebe v slovenski zakonodaji, lahko nezakoniti. Zato gre v primeru razširjanja intimnega posnetka brez privoljenja oškodovane mladoletne osebe za kaznivo dejanje; morda celo za dve kaznivi dejanji, ki ju določata 176. člen (*Prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva*) in 143. člen (*Zloraba osebnih podatkov*).

Nekatere raziskave kažejo, da kar 80 % intimnih fotografij in posnetkov, ki si jih izmenjajo mladostniki, pozneje uide izpod nadzora in pristane nekje na spletu.

V trenutku, ko komu pošljemo svoj intimni posnetek, izgubimo nadzor nad njim. Vedno obstaja možnost, da se bo seksting, ki se je začel z zaupanjem, končal z občutki ponižanja in izpostavljenosti. Zato je zelo pomembno, da pred pošiljanjem intimnih posnetkov drugim najprej dobro premislimo, ali je vredno tvegati.

KAKO UKREPATI ... ko je seksting zgolj običajno mladostniško vedenje

Dokler seksting poteka v prostovoljnih in dogovorjenih okvirjih, ko so meje vsakega mladostnika, ki je v sekstingu udeležen, spoštovane, posledic ni¹, zato posebni ukrepi niso potrebni. Na tej točki je pomembno zgolj osveščanje o možnih posledicah, ki se lahko zgodijo, če seksting preseže svoje prvotne okvirje. Mladim in njihovim staršem je treba predstaviti, kaj je seksting, kakšna je njegova vloga in tudi kakšne so možne posledice. Mladi morajo biti seznanjeni s škodljivimi dejanji, ki lahko izhajajo iz obi-

¹ Slovenski organi pregona prostovoljnega sekstinga med vrstniki, ki bi ga lahko opredelili kot običajno vedenje mladostnikov, praviloma ne preganjajo.

čajnega sekstinga, saj bodo le tako dovolj previdni pri pošiljanju svojih intimnih posnetkov. Preventivne delavnice za otroke, mladostnike in starše in drugi preventivni ukrepi v obliki izobraževalnih gradiv na temo sekstinga bi morali biti redno na seznamu šolskih dejavnosti vsake šole.

Točka osveščanja o varni rabi interneta Safe.si izvaja in ponuja:

- delavnice o varni rabi interneta in mobilnih naprav za učence osnovnih šol in dijake srednjih šol;
- predavanja za starše o varni in odgovorni rabi interneta in mobilnih naprav;
- izobraževanja za strokovne delavce šol o varni in odgovorni rabi interneta;
- spletno mesto www.safe.si s številnimi nasveti za varno in odgovorno rabo interneta ter za reševanje spletnih težav;
- video vodiče z nasveti za varno uporabo interneta;
- praktične vodiče po nastavitvah zasebnosti in varnosti na družabnih omrežjih;
- različne brošure, letake, priročnike in drugo gradivo v elektronski in tiskani obliki o varni rabi interneta in za reševanje zapletov pri uporabi.

... ko se mladostnik zaradi sekstinga sooča s čustvenimi, socialnimi in pravnimi posledicami

1. Pomirite mladostnika

Mladostnika najprej pomirite in mu povejte, da ni sam, saj mu boste pomagali in bosta skupaj rešila to situacijo. Povejte mu, kaj nameravate storiti, koga želite obvestiti o dogodku in zakaj je to obveščanje zanj dobro. Vključite ga v reševanje težave. V nobenem primeru ga ne obsojajte. Povprašajte ga o prijateljih, ki bi mu lahko v tem času stali ob strani.

2. Obvestite pristojne

O dogodku je treba takoj obvestiti starše in svetovalno službo v šoli, ki jo obiskuje oškodovan mladostnik. Če oškodovan mladostnik in mladostnik, ki je posnetek razširjal, obiskujeta različni šoli, je treba o dogodku obvestiti obe šoli in policijo, ki bo z vpletenimi opravila razgovor. Po incidentu je možno, da oškodovani mladostnik in njegovi starši uveljavljajo odškodninski zahtevek zoper osebo, ki je posnetek razširjala, oziroma zoper njegove starše, za poplačilo premoženjske (izostanek, selitev, idr.) in nepremoženjske škode (duševne muke).²

3. Pogovorite se s starši

Starše seznanite z dogodkom in samo naravo sekstinga. Povejte jim, da mora imeti takšno vedenje posledice, ki morajo biti v povezavi s težavo, in da imajo

² Lesjak, B. (2016). *Problematika spletne varnosti v šolah. Smernice za vodstva šol*. Ljubljana: Točka osveščanja o varni rabi interneta SAFE.SI, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.

možnost korekcije vedenja. O posledicah lahko razmišljate skupaj s starši, lahko pa jim predlagate kaj od naslednjega: začasna deaktivacija računa na Facebooku, kar bi preprečilo, da bo mladostnik spremljal pogovore svojih vrstnikov o dogodku, ki se mu je zgodil; začasen odvzem telefona, kar bo predstavljalo kazen za samo dejanje, pa tudi zaščito pred spletnim nasiljem, ki bi se mu lahko zgodilo kot verižna reakcija na seksting.

OPOZORILO! Pogovor s starši opravite šele po tem, ko ste mladostnika seznanili, kaj vse imate namen sporočiti staršem. Pred mladostnikom ničesar ne skrivajte.

4. Iščite dokaze

Mladostnika prosite, naj vam opiše, kako je prišlo do sekstinga – kako je intimni posnetek nastal (ga je posnel on sam ali nekdo drug), ali ga je naprej poslal on sam ali kdo drug, komu, kdaj in na kakšen način je bil posnetek poslan, ali je bil objavljen na spletu in kje natanko. Zavedajte se, da se mladostnik zaradi posnetka verjetno počuti zelo osramočeno, zato mu zagotovite, da bodo posnetek za namen razrešitve težave videli le tisti, ki so aktivno vpleteni v reševanje težave. Mogoče bo mladostnik želel, da starši posnetka ne vidijo. V njegovem interesu je, da je število ljudi, ki vidi posnetek, čim manjše. Spoštujte to.

5. Shranite dokaze

Intimni posnetek je dokazno gradivo, zato je treba narediti in shraniti posnetek zaslona, pogovora, mesta, kamor je bil ta posnetek razširjen.

6. Odstranite posnetke iz naprav in s spleta

Če je slika ali videoposnetek že na spletu,

je treba začeti z njegovim odstranjevanjem. Najdite vse spletne vire, kjer se posnetek nahaja (npr. Youtube, Facebook, Twitter, Instagram), jih kontaktirajte in zahtevajte odstranitev posnetka. Upravljalcu spletnega vira sporočite, da je na posnetku mladoletna oseba, ki ni sama objavila posnetka na njihovo spletno stran, prav tako ni nikomur dala dovoljenja, da to stori.

Če oškodovan mladoletnik ni prepričan, ali je njegov intimni posnetek že objavljen na spletu ali je bil deljen z drugimi osebami, vendar ga skrbi, da bi se to lahko zgodilo, ali če oškodovan mladoletnik ve, da je bil njegov posnetek že deljen z drugimi in želi, da se to preneha, lahko osebi, ki poseduje njegov posnetek, pošlje sporočilo z naslednjo vsebino: *Zahtevam, da mojo fotografijo/posnetek, ki sem ti jo poslal/-a dne x ob y uri, nemudoma izbrišeš. Prav tako ti ne dovolim, da jo deliš s komer koli. Če posnetka ne boš izbrisal/-a ali/in če ga boš delil/-a naprej, bom tvoje dejanje prijavil/-a policiji.*^{3 4}

Za pomoč pri odstranjevanju intimnih posnetkov s spleta se lahko obrnete tudi na **prijavno točko Spletno oko www.spletno-oko.si**, kjer vam bomo s svojim znanjem, mednarodnim sodelovanjem in orodji pomagali pri odstranjevanju.

³ Na tem mestu je uporabljena dvojna oblika glagola za izražanje dejanj v obeh spolih. V nadaljevanju bo v podobnih primerih in predvsem pri poimenovanjih poklicev oz. strokovnih oseb zaradi jezikovne in prostorske ekonomičnosti uporabljena moška oblika kot slovnično nevtralna oblika za oba spola.

⁴ Te informacije izhajajo iz pregleda zakonodaje in so namenjene zgolj splošnemu informiranju, ki ga v nobenem primeru ni mogoče razumeti kot pravni nasvet.

7. Šola naj pripravi varnostni načrt

Po incidentu je treba spremljati počutje mladostnika in odnos vrstnikov do njega. Obstaja verjetnost, da bo zaradi sekstinga deležen posmeha, psihičnega in fizičnega nasilja ali izključitve. Pozanimajte se, ali je šola pripravila varnostni načrt za mladostnika. Slednjemu je treba zagotoviti, da se bo v teh trenutkih počutil varno, zato mora vedeti, na koga se lahko obrne, če bo v prihodnje naletel na nadlegovanje. Kdo so odrasli, ki mu lahko pomagajo? Mladostniku ponudite dodatno strokovno svetovanje, če menite, da ga potrebuje.

Poleg tega je smotrno, da šola v taki situaciji ukrepa tudi širše. Učencem zagotovite kakovostne preventivne delavnice o varni rabi spleta, učiteljem pa strokovno uposabljanje, na katerem se bodo seznanili z oblikami zlorab, ki se mladostnikom lahko zgodijo na spletu. Informacije o preventivnih delavnicah najdete na Točki osveščanja o varni rabi interneta Safe.si (www.safe.si).

Več informacij, kako ukrepati, najdete v priročniku **Problematika spletne varnosti v šolah**, ki s pravnega vidika in na primerih iz prakse obravnava incidente pri uporabi novih tehnologij na šolah in ponuja smernice za reševanje tovrstnih problemov. Priročnik je dostopen na spletni strani www.safe.si.

2. KO INTIMNI POSNETEK POSTANE PREDMET IZSILJEVANJA

»Na svojem profilu sem imela fotke, na katerih sem kazala nekaj kože, ampak sem jih izbrisala, ker je začel pisati neprimerne komentarje. Zagrozil mi je, da jih bo obdelal s Photoshopom, da bom na njih res videti gola, in jih poslal mojim prijateljem ali pa jih bo objavil na družbenih omrežjih, če se ne bom dobila z njim.«

KAJ JE IZSILJEVANJE Z INTIMNIMI POSNETKI

Izsiljevanje z intimnimi posnetki (ang. sexual extortion), poznano tudi pod izrazom »sextortion«, je relativno nov pojav spolnega izkoriščanja, ki se v glavnem dogaja na spletu in se poslužuje predvsem nefizičnih oblik izsiljevanja. Izsiljevanje z intimnimi posnetki se lahko zgodi odraslim ali mladoletnim osebam. O izsiljevanju mladoletnih oseb z intimnimi posnetki govorimo, ko nekdo otroku ali mladostniku zagrozi, da bo razširil njegove intimne posnetke, če mu ne priskrbi še več intimnih posnetkov, denarja ali spol-

nih uslug. Storilec lahko zagrozi tudi, da bo z uporabo informacij, ki jih je pridobil od mladostnika ali z vdorom v njegove naprave, škodoval njegovim prijateljem ali sorodnikom, če ne bo ustrgel njegovim zahtevam. Izsiljevanje z intimnimi posnetki je lahko tudi nadaljevanje sextinga. Zaradi narave tega dejanja lahko sextortion mladostnikom pusti resne posledice na različnih področjih njihovega življenja. Trendi kažejo, da je v Sloveniji največ žrtev izsiljevanja dečkov, čeprav se to dogaja tudi deklicam.

KJE POTEKA IZSILJEVANJE Z INTIMNIMI POSNETKI

Izsiljevanje poteka najpogosteje **prek sporočilnih aplikacij** (Kik, Snapchat in drugih), **družbenih omrežij** (Facebook, Tagged, Instagram), **video platform** (Skype, Facetime, webcam strani) in **klepetalnic za zmenke** (OKCupid, Tinder). Storienci za komunikacijo z otrokom/mladostnikom pogosto uporabljajo več kot eno platformo, pravzaprav se pri uporabi aplikacij prilagajajo otroku/mladostniku. V takih primerih se storilec otroku/mladostniku običajno najprej približa na družbenem omrežju, kjer pridobi čim več njegovih osebnih informacij: kdo je njegova družina, kdo so njegovi prijatelji in kam hodi v šolo. Storilec potem preseli komunikacijo na anonimno komunikacijsko aplikacijo ali video klepet v živo, kjer poskuša od otroka/mladostnika pridobiti vsebine spolne narave.

KAKO POTEKA IZSILJEVANJE Z INTIMNIMI POSNETKI

Orodje, ki ga storilec uporabi za izsiljevanje, je praviloma **intimna fotografija ali posnetek**, ki običajno prikazuje spolni akt (samozadovoljevanje ali spolni odnos z drugo osebo), genitalije ali goloto. V nekaterih primerih pa je za izsiljevanje dovolj že zelo intimna informacija o otroku/mladostniku, na primer spolna identiteta, druge oblike zlorab doma, osebne izpovedi ipd.

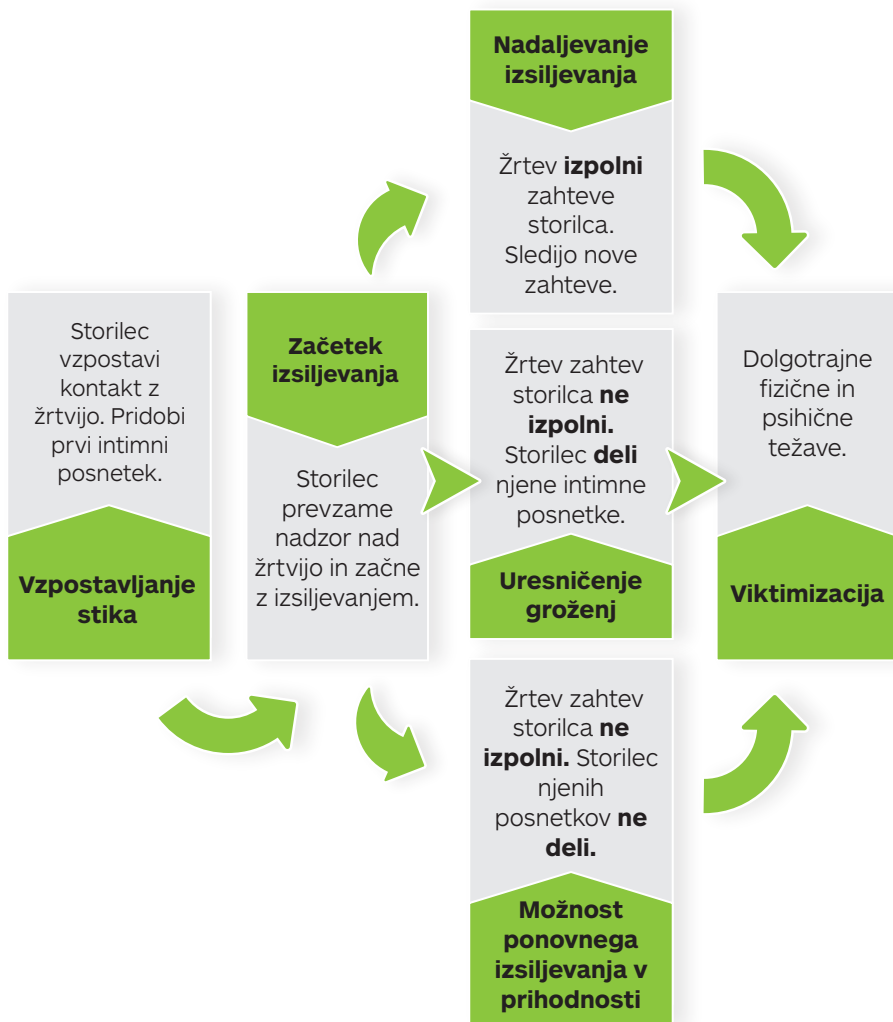
Pri izsiljevanju se srečamo z dvema fazama pridobivanja intimnih posnetkov, katerih cilja sta različna; prva faza je **pridobivanje**

prvega intimnega posnetka, ki bo v nadaljevanju služil za izsiljevanje (**t. i. orodje za izsiljevanje**), druga faza pa je **izsiljevanje** s pridobljeno intimno fotografijo oz. posnetkom, katerega cilji so lahko pridobivanje več intimnih posnetkov, denar ali zahteve po spolnih uslugah.

»Na enem od družbenih omrežij me je dodal za prijateljico in mi začel pošiljati sporočila. Začelo se je zelo nedolžno, nadaljevalo pa vedno bolj seksualno. Potem me je vprašal za slike. Imela sem zelo nizko samopodobo. Ker sem mu želela ugoditi in me je bilo strah, da bo izgubil zanimanje zame, sem mu poslala sliko.« (17-letno dekle)

»Mojemu fantu sem po e-pošti poslala slike. Nekdo je vdrl v moj račun in mi ukradel fotke.« (21-letno dekle)

Prikaz poteka izsiljevanja z intimnimi posnetki

Povzeto in prirejeno po Stop sextortion. Sextortion of children in the United States. A fact sheet for parents and children.

Storilci se za pridobitev prvega intimnega posnetka najpogosteje poslužujejo naslednjih taktik:

- Z otroki/mladostniki, ki jih poiščejo na spletu (npr. v spletnih klepetalnicah, forumih za najstnike, družbenih omrežjih), vzpostavijo zaupen odnos in jih v poznejših fazah spoznavanja prepričajo, da jim pošljejo svoje intimne fotografije ali posnetke.
- Predlagajo vzajemnost dejanja – »tudi jaz ti bom poslal, če ti pošlješ meni«.
- Za istega otroka/mladostnika uporabijo več različnih spletnih identitet; z eno identiteto ga storilec izsiljuje, z drugo pa se pretvarja, da je prijatelj ali žrtev istega storilca.
- Grozijo, da bodo izdelali fotomanipulacijo, ki jo bodo potem razširili na spletu (npr. z obstoječe fotografije vzeli samo obraz otroka/mladostnika in mu dodali fotografijo gola telesa druge osebe).
- Posnetek pridobijo od mladostnika v obdobju dobrega odnosa, ko sta bila še par in je ta posnetek poslal kot dejanje sekstinga.
- Grozijo s samomorom, če jim otrok/mladostnik ne bo posredoval seksualnih posnetkov.
- Pretvarjajo se, da so mlajši ali ženskega spola, kar pri otroku/mladostniku vzbudi večje zaupanje.
- Aktivno iščejo že obstoječe intimne posnetke otroka/mladostnika na spletu.
- Posnetek dobijo od nekoga drugega.
- V zameno za seksualne posnetke ponujajo denar ali droge.
- Pretvarjajo se, da so modni agenti.

- Vdrejo v otrokovo/mladostnikovo napravo in na ta način pridobijo dostop do vseh njegovih dokumentov (tudi intimnih fotografij ali videoposnetkov). Z vdorom lahko brez vednosti lastnika naprave dostopajo tudi do kamere in mikrofona na napravi.
- V skrajnih primerih celo zagrozijo s fizičnimi poškodbami ali spolnim napadom na otroka/mladostnika ali družinske člane.

»Ko sva se pogovarjala po Skypu, je brez moje vednosti in dovoljenja naredil posnetke zaslona. Potem je slike obdelal, da je izgledalo, kot da sem gola.« (20-letno dekle)

»Na svojem profilu sem imela fotke, na katerih sem kazala nekaj kože, ampak sem jih izbrisala, ker je začel pisati neprimerne komentarje ... Zagrozil mi je, da jih bo obdelal s Photoshopom, da bom na njih res videti gola, in jih poslal mojim prijateljem ali pa jih bo objavil na družbenih omrežjih, če se ne bom dobila z njim.« (17-letno dekle)

Najpogosteje se izsiljevanje začne še isti dan, ko storilec prejme prvi intimni posnetek. V redkih primerih se izsiljevanje začne pozneje, včasih tudi šele po enem letu, kar pri otroku/mladostniku pogosto sproži zmedo, saj se morda niti ne spomni več, da je komu poslal posnetek.

Za izpolnitev nadaljnjih zahtev (posnetki, denar, spolne usluge) se storilci poslužujejo še naslednjih taktik:

- grozijo s širjenjem otrokovega/mladostnikovega že pridobljenega intimnega posnetka po spletu;
- grozijo z objavo otrokovih/mladostnikovih intimnih posnetkov na spletnih mestih, ki jih obiskujejo otrokovi starši in prijatelji;
- izdelajo lažni profil otroka/mladostnika in grozijo, da bodo na njem objavljali njegove seksualne posnetke;
- shranjujejo seksualno eksplisitne pogovore in grozijo, da jih bodo objavili na spletu.

»Nek fant mi je rekel, da me ljubi in naj mu pošljem svoje gole fotke. Ko mu več nisem želela pošiljati novih fotk, mi je zagrozil, da bo ustvaril Facebook profil z vsemi mojimi golimi fotkami, ki sem mu jih že poslala.«
(16-letno dekle)

MOTIVI ZA IZSILJEVANJE Z INTIMNIMI POSNETKI

Najpogostejši **motiv** za izsiljevanje so **novi intimni posnetki**, ki morajo biti še bolj seksualno eksplisitni kot prvi posnetek. Storilec v skrajnih primerih od otroka/mladostnika v nadaljevanju izsiljevanja zahteva snemanje točno določenih seksualnih prizorov, ki vključujejo tudi druge mladoletne osebe, na primer njegove vrstnike ali sorodnike. Otroci/mladostniki pogosto pristanejo na vse mogoče zahteve,

saj **zmotno verjamejo, da se bo izsiljevanje s tem prenehalo**, kar pa se ne zgodi. Izsiljevanje za še več intimnih posnetkov je morda nekoliko bolj usmerjeno v osebe ženskega spola.

V manjši meri je cilj izsiljevanja **denar ali kakšna druga dobrina**. Storilec v teh primerih navadno zahteva od otroka/mladostnika, da mu denar nakaže prek spletnega plačilnega sistema. Izsiljevanje za denar je pogostejše usmerjeno v osebe moškega spola.

Motiv izsiljevanja je lahko tudi **zahteva po spolnih uslugah**, ki je pri obeh spolih enako prisotna. Otrok/mladostnik v teh primerih pogosto pozna storilca že od prej, o čemer težko spregovori z bližnjimi.

POSLEDICE IZSILJEVANJA Z INTIMNIMI POSNETKI

Otroci/mladostniki, ki so žrtve izsiljevanja z intimnimi posnetki, se soočajo z različnimi negativnimi posledicami. Tisti, ki se soočajo z uresničenimi grožnjami (storilec je njihove posnetke objavil na spletu), poročajo o **izgubi prijateljev in spoštovanja med vrstniki, selitvi v drugo mesto, menjavi šole**, terapevtski obravnavi. Občutki, ki jih spremljajo, so **sram, samoobtoževanje, tesnoba, depresija, strah**, kako bo dogodek vplival na njihovo družbeno življenje in kariero v prihodnosti. Nekateri otroci/mladostniki svojo duševno stisko izražajo skozi **samopoškodovalno vedenje in samomorilne misli** ali celo poskušajo storiti samomor. Zaradi izpolnjevanja materialnih zahtev storilca si nekateri nakopujejo tudi finančne dolgove.

»Bilo je zelo težko obdobje. Skoraj mi ne bi uspelo, da bi šla čez to grozo. Počutila sem se, kot da bi bila posiljena prek telefona.« (17-letno dekle)

»Ko mi je sporočil, da je video objavil na spletu, mi je srce začelo biti kot noro. Nisem mogel dihati in zdelo se mi je, da bom bruhal. Počutil sem se, kot da je moje življenje končano. Dejansko se mi zdi, da bom zaradi tega čutil posledice v prihodnosti ...« (20-letni fant)

»Začela sem se rezati in razvila sem motnjo hranjenja. Zahvaljujoč terapiji se mi stanje izboljšuje. Še vedno se borim z nenehno potrebo po spremembi videza, da me nihče ne bi mogel prepoznati.« (13-letno dekle)

»Bila je s Filipinov in denar, ki sem ji ga nakazal, je bil za njeno nečakinjo, da bo lahko šla v šolo. Nisem prepričan, da to drži, toda poslal sem ji več sto dolarjev.« (18-letni fant)

KDAJ PREIDE SEKSTING V IZSILJEVANJE Z INTIMNIMI POSNETKI

Seksting preide v izsiljevanje, ko prejemnik intimni posnetek ali sporočilo izrabi kot orodje za izsiljevanje. To se običajno zgodi med dvema osebama, ki se poznata in sta bili neko obdobje v romantičnem odnosu. Ko se romantični odnos konča, se tisti, ki ga je ljubljena oseba zapustila, tej osebi maščuje tako, da jo začne izsiljevati z intimnimi posnetki, ki so nastali še v času njunih dobrih odnosov. Cilj storilca je zahteva, da druga oseba ostane še naprej z njim v odnosu, lahko pa gre zgolj za maščevalne težnje.

Seksting se lahko nadaljuje v izsiljevanje tudi takrat, ko je bil posnetek brez dovoljenja oškodovanega mladostnika posredovan tretji osebi. Slednja potem posnetek izrabi za izsiljevanje.

»Moj bivši fant me je želel nazaj, po tem ko sva se razšla ... Grozil je s samomorom. Pošiljal mi je grozna sporočila, da se mi bo maščeval, ker sem ga prizadela. Grozil je, da bo moje gole fotografije, ki sem mu jih pošiljala v času najinega razmerja, razposlal po moji šoli ali mojem staršem.« (21-letno dekle)

KAKO UKREPATI

1. Osveščanje javnosti

Izsiljevanje z intimnimi posnetki je relativno nov pojav, s katerim javnost še ni dobro seznanjena. Osveščenost strokovnih služb, staršev in mladostnikov o tem pojavu je ključnega pomena, če želimo preprečiti nove incidente. Mladostniki in starši morajo biti seznanjeni z nevarnostmi in tudi morajo vedeti, kako ukrepati, če se ujamejo v past izsiljevalcev. K boljši seznanitvi s to problematiko lahko prispevajo vsi, ki prihajajo v stik s starši in otroki (strokovne službe, šole, socialne in zdravstvene službe, policija, nevladne organizacije, ki izvajajo preventivne programe s področja varnosti na spletu, pristojna ministrstva). Pojavljanje te tematike v medijih lahko tudi pozitivno vpliva na prepoznavo težave, hkrati pa odpira možnost, da mladostnik o tem lažje spregovori.

2. Šole naj uvedejo preventivne ukrepe in oblikujejo podporno mrežo za žrtve

Šola naj v svoje preventivne programe in kurikulum **vkluči sporočila o posledicah** pošiljanja intimnih posnetkov na spletu. Šola naj oblikuje tudi **jasno politiko obravnavanja primerov** izsiljevanja z intimnimi posnetki tako za mladostnike, ki so postali žrtve, kot tudi za storilce. Mladostnik bo prej poiskal pomoč, če bo vedel, kaj sledi od trenutka, ko bo svojo težavo zaupal odrasli osebi.

Velik pomen pri hitri in učinkoviti obravnavi incidentov na spletu imajo tudi **opazovalci** nasilja, zato naj šola posebno pozornost nameni tudi njim. Naj jih spodbuja, da ob incidentih namesto nekritične-

ga všečkanja in deljenja intimnih posnetkov raje o tem obvestijo šolsko osebje in na tak način pomagajo žrtvi.

Učenci in dijaki vsake šole bi morali biti seznanjeni, kako lahko ukrepajo, če jih nekdo izsiljuje. Priporočljivo je, da ima šola na vidnem mestu **objavljene ukrepe** v primeru takega incidenta.

Kako ukrepam, če postanem žrtev izsiljevanja?

1. Takoj, ko se izsiljevanje začne, opozorim izsiljevalca, kaj sledi, če bo grožnje uresničil. Lahko mu pošljem sporočilo z naslednjo vsebino: Zahtevam, da mojo fotografijo/posnetek, ki sem ti jo poslal dne x ob y uri, nemudoma izbrišeš. Prav tako ti ne dovolim, da jo deliš s komerkoli. Če posnetka ne boš izbrisal ali/in če ga boš delil naprej, boš storil kaznivo dejanje, kar bom prijavil/-a na policijo.
2. Po poslanem sporočilu TAKOJ prekinem komunikacijo s storilcem. Izkušnje kažejo, da tudi če bom storilcu ustregel in mu poslal še več posnetkov/denarja, se izsiljevanje ne bo prenehalo. Nujno se moram zaščititi pred novim izsiljevanjem. To storim s popolno prekinitvijo komunikacije na vseh kanalih, kjer bi me izsiljevalec lahko kontaktiral. Zablokiram izsiljevalca, zamenjam gesla,

izbrišem račune, deaktiviram Facebook račun, zaščitim svoje naprave pred vdori.

3. Shranim vse dokaze groženj in izsiljevanja. To najlažje storim s posnetki zaslona in zapisi komunikacije (t. i. chatlog).

4. Shranim vse podatke o izsiljevalcu, ki jih je pridobil/-a v času komunikacije z njim (URL Facebook profila, Skype ime, imena profilov na drugih računih, kjer je bil prisoten, podatke).

5. Če obstaja grožnja fizičnega nasilja, se o tem z nekom pogovorim in poiščem nasvet, kako se zavarovati. V pomoč mi je lahko šolska svetovalna služba ali policija.

6. Povem družini in prijateljem.

7. Obiščem šolsko svetovalno službo, pokličem TOM Telefon.

8. Izsiljevanje prijavim policiji. Izsiljevanje je kaznivo, zato je prav, da ga obravnavajo pristojni organi.

9. Poskušam se izogniti samoobtoževanju. Sam nisem popolnoma nič kriv. Neznanec je zlorabil moje zaupanje.

10. Situacijo imam pod nadzorom. Na Google Alerts (www.google.com/alerts) vklopim avtomatski opomnik za moje ime in priimek, da bom z elektronskim sporočilom obveščen takoj, ko se na Youtube pojavi moj

posnetek. Takrat lahko posnetek prijavim administratorjem, ki ga bodo odstranili.

11. Naredim vse, kar je treba, da se moji posnetki umaknejo s spleta. Če tega ne znam ali ne zmorem sam, poiščem pomoč. Kontaktiram lahko prijavno točko Spletno oko (info@spletno-oko.si) ali SI- CERT (cert@cert.si), kjer mi bodo pomagali z odstranjevanjem mojih posnetkov.

12. Poiščem informacije, kako se zaščititi v prihodnje. Veliko informacij o tem dobim na naslednjih povezavah:
www.safe.si
www.spletno-oko.si
www.policija.si
www.varninainternetu.si

3. Organizacije, ki se ukvarjajo z varnostjo na spletu, naj ponudijo pomoč pri odstranjevanju intimnih posnetkov

Odstranjevanje intimnih posnetkov s spleta ni lahka naloga, še zlasti ker se lahko posnetki znajdejo na različnih platformah z različnimi postopki odstranjevanja. **Otrok/mladostnik, ki se znajde v taki stiski, lahko za pomoč pri odstranjevanju posnetkov kontaktira prijavno točko Spletno oko (info@spletno-oko.si) ali SI- CERT (cert@cert.si).** Če pa bi želel sam ukrepati, lahko nasvete za odstranjevanje posnetkov z različnih spletnih mest

najde na točki osveščanja o varni rabi interneta in mobilnih naprav safe.si (www.safe.si).

4. Policija in zakonodaja naj primere izsiljevanja otrok/mladostnikov z intimnimi posnetki obravnava učinkovito in rahločutno

Praksa iz tujine kaže, da se žrtve izsiljevanja z intimnimi posnetki redko odločijo za prijavo na policiji. Razloge za to gre iskati v dejstvu, da je izsiljevanje eden izmed novjših trendov in da se svetovne zakonodaje in preiskovalni organi nanj še niso uspeli učinkovito odzvati.

Slovenska zakonodaja res ne pozna kaznivega dejanja »izsiljevanje z intimnimi posnetki«, zato **obravnavo primera, ki vključuje mladoletno osebo**, uvršča k 176. členu KZ-1 (*Prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva*). Ta določba namreč predvideva kaznovanje tistega, ki s silo ali grožnjo spodbudi mladoletno osebo za izdelavo posnetkov s seksualno vsebino. V primeru **izsiljevanja za finančno ali drugo korist** slovenska zakonodaja določa kaznivo dejanje *izsiljevanja*, ki je obravnavano v 213. členu KZ-1. To določbo je mogoče uporabiti tudi za pravno varstvo polnoletne osebe.

Praksa iz tujine kaže, da je verjetnost, da bo žrtev prijavila dejanje policiji, večja, če ima občutek, da jo na drugi strani čakata rahločutna obravnava in učinkovita pomoč. Žrtve izsiljevanja z intimnimi posnetki so pogosto zelo prestrašene, zato pričakujejo od pristojnih organov **konkretno pomoč in navodila, kako ukrepati, da se zaščitijo pred grožnjami in nadlegovanjem.** Ker gre za primere s seksualno

vsebino, se še posebej mladoletne žrtve počutijo zelo osramočeno, zato mora biti **njihova obravnava še posebej rahločutna** in opravljena s strani oseb, ki so usposobljene za obravnavo spolnih prekrškov.

Nekateri otroci/mladostniki dejanja ne prijavijo policiji tudi zato, ker jih je strah, da bi lahko bili zaradi posredovanja svojih intimnih posnetkov kaznovani zaradi distribucije posnetkov spolnih zlorab otrok. Javnost mora biti obveščena, da gre v tem primeru za drugačen potek obravnave tega kaznivega dejanja in da **v Sloveniji žrtev, četudi je pošiljala svoje intimne fotografije, nikakor ne more biti kaznovana.**

Kako ukrepati, če je oseba, ki jo izsiljujejo, odrasla, torej polnoletna oseba?

Če nekdo izsiljuje z javno objavo intimnega posnetka ali sporočila odrasle, torej polnoletne osebe, je dejanje prav tako potrebno prijaviti policiji. Kdor javno objavi posnetke ali sporočila druge osebe s seksualno vsebino brez privolitve te osebe in s tem huje prizadene njeno zasebnost, se kaznuje z zaporom od treh mesecev do treh let (143. člen KZ-1, Zloraba osebnih podatkov).

3.

SPLETNI GROOMING – SPLETNO PRIJATELJSTVO S SLABIMI NAMENI

»Toliko časa sem porabil za pogovore s tabo, da sem ti pomagal in te podpiral, sedaj, ko te pa jaz prosim, da zame narediš to majhno stvar, rečeš, da ne boš?! Res si me razočarala! Mislil sem, da sva prijatelja, ampak vidim, da tebi tole sploh ne pomeni toliko kot meni, a ne? Miška?«

KAJ JE SPLETNI GROOMING

Spletni grooming, pri nas poznan tudi kot navezovanje stikov za spolne namene z uporabo tehnologije, je **vedenje storilca, katerega namen je približati se otroku (mladoletni osebi, mlajši od petnajst let) prek spleta in pridobiti njeno zaupanje**. Storilec poskuša na eni strani skozi proces spoznavanja zmanjšati zadržke otroka do spolnih aktivnosti, na drugi strani pa povečati njeno radovednost za spolnost. Najpogostejši cilj spletnega groominga je srečanje z otrokom v živo, ki mu sledi spolna aktivnost, sicer pa je

lahko cilj tudi izdelava posnetkov spolne narave, ki vključujejo otroka.

KAJ JE NAMEN SPLETNEGA GROOMINGA

- čustveno se približati otroku;
- zmanjšati možnost odkritja zlorabe;
- izvajati nadzor nad otrokom;
- otroka pritegniti, da se začne odzivati na zahteve storilca;
- normalizirati neprimerno vedenje in
- otroka prepričati, da je sam privedel do zlorabe.

KJE POTEKA SPLETNI GROOMING

Spletni grooming se vedno dogaja na spletu, torej prek digitalnih tehnologij in s pomočjo spletnih platform. Prvi stiki navezovanja se običajno zgodijo na družbenih omrežjih, aplikacijah za neposredno komunikacijo (Messenger), aplikacijah za deljenje fotografij (Instagram), igralnih spletiščih, forumih in klepetalnicah ter se v poznejših fazah selijo na bolj zasebne komunikacijske platforme, mobilne telefone in srečanje v živo. **Največ storilcev svoje žrtve išče na družbenih omrežjih**, kjer otroci in mladostniki nekritično delijo svoje osebne podatke in sprejemajo prijateljstva tudi od oseb, ki jih ne poznajo. To se pogosto dogaja tudi zaradi **otrokovega lažnega občutka varnosti**; prepričan je, da se mu ne more zgoditi nič neprijetnega, ker je v varnem zavetju doma.

KDO SO STORILCI SPLETNEGA GROOMINGA

Tako kot velja za spolne zlorabe izven spleta, tudi pri spletnem groomingu **ne obstaja tipičen storilec z vnaprej določenimi lastnostmi**. Storilci so običajno odrasle osebe, ki prihajajo iz različnih poklicnih sfer in družbenih statusov, zato jih ni lahko identificirati. **Bistveno je, da smo pri prepoznavi storilca raje kot na njegov poklic, videz, značaj ali zakonski in materialni status pozorni na znake, ki predstavljajo tveganje za zlorabo.**

Nekateri storilci zelo hitro preidejo k stvari, ne da bi poskušali prikriti svoje namene.

Tako na primer na forumu ali naključno izbranim stikom v klepetalnici pošljejo svojo ponudbo: **»Je tukaj kakšna punca, ki bi mi nudila blowjob (50 eur)?«** Res je, da bo večina odzivov negativnih, vendar obstaja možnost, da se v tej množici znajde tudi zapostavljen in osamljen otrok, ki se zaradi želje po pozornosti odzove pozitivno, ali otrok, ki potrebuje denar ali pa niti ne pozna pravega pomena tega stavka.

Drugi storilci imajo bolj premišljen način približevanja in se v stik z otrokom spustijo šele, ko imajo dodelano strategijo. To so storilci, ki bodo svojemu dopisovalcu pisali lepa in sladka sporočila, kot na primer: **»Tako sem vesel, da lahko spet klepetava.«** Premišljeno bodo izbirali besede, ob katerih se bo otrok počutil lepo.

Odrasle, ki iščejo otroke na spletu, lahko glede na njihov motiv za tako početje razvrstimo v tri skupine:

- ▶ iskalci prijateljstva;
- ▶ masturbatorji in
- ▶ fizični zlorabljevalci

Iskalci prijateljstva

Iskalci prijateljstva so običajno odrasle osebe, ki se v stiku z drugimi odraslimi počutijo nelagodno. Morda so osamljeni in opažajo, da bolje komunicirajo z otroki. V nekaterih primerih je ta pojav lahko posledica znižanih intelektualnih sposobnosti. Navezovanje njihovih stikov z otroki iz želje po prijateljstvu niti ni sporno, težava nastane, če ima odrasla oseba poleg prijateljstva z otrokom tudi spolne interese.

Masturbatorji

Masturbatorji iščejo stik z otroki na spletu s ciljem spolne zadovoljitve brez srečanja v

živo. T. i. spletni seks vključuje izmenjavo sporočil, v katerih otrokom opisujejo svoje spolne fantazije in želje. V poznejših fazah pogovora pošljejo svoje gole posnetke ali posnetke, na katerih masturbirajo, ter otroka spodbujajo, naj tudi on naredi enako. Lahko tudi predlagajo, da pogovor preselita pred videokamero.

Fizični zlorabljevalci

Fizični zlorabljevalci se vedejo podobno kot iskalki prijateljstva in masturbatorji, vendar imajo samo en cilj: srečanje z otrokom, ki mu sledi spolna aktivnost z njim.

KATERI OTROCI SO NAJVRANLJIVEJŠI

Vsak otrok, ki uporablja digitalne tehnologije, je lahko žrtev spletnega groominga. Storilci se najbolj osredotočajo na tiste otroke, **ki so zaradi določenih osebnih ali družinskih okoliščin bolj ranljivi** oziroma se bolj izpostavljajo tveganjem.

Otroci, ki so najbolj dovzetni za spletni grooming:

- so osamljeni, imajo nizko samopodobo in se v svoji družini ne počutijo sprejeto, povezano;
- imajo težave doma, v šoli ali z vrstniki;
- digitalne tehnologije uporabljajo nenadzorovano;
- so vzgojeni v izrazito poslušne osebe, ki morajo vedno ubogati odrasle;
- (še) niso razvili razumevanja, kaj je spolnost;
- ne znajo interpretirati namenov odraslih;

- minimizirajo tveganja, ki jih prinaša splet;
- iščejo na spletu ljubezen ali avanturo;
- so otroci s posebnimi potrebami.

Da bi lažje razumeli, zakaj se nekateri otroci tako zlahka ujamejo v zanke spletnega groominga, je **treba pogledati na otroka z vidika njegovih potreb**. Otrok, ki doma nima pozornosti in ni nikoli pohvaljen, bo zelo dovzeten za pozornost in pohvalo drugih odraslih oseb. Prav tako se bo otrok, ki v svojem okolju nima vzpostavljenih zdravih odnosov z odraslimi, s katerimi bi se lahko pogovarjal o svojih težavah in dilemah, zelo razveselil novega odraslega prijatelja, s katerim bo lahko delil vse, kar ga teži ali zanima. Nekateri storilci ponujajo otrokom tudi darila, na primer nov telefon, s katerim si omogočijo kontakt z otrokom.

KAKO POTEKA SPLETNI GROOMING

Analize primerov kažejo, da **spletni grooming v večini primerov poteka skozi bolj ali manj enake faze**, do razlik prihaja le v vrstnem redu, po katerem si te faze sledijo; lahko se zgodi, da se nekatere faze pokrivajo z drugimi ali da je kakšna faza izrazitejša od drugih.

1. Vzpostavljanje stika z otrokom

Spletni grooming se običajno začne s **fazo vzpostavljanja stika**, ko storilec išče in izbere potencialno žrtev. V ta namen ustvari profil, v katerem navaja o sebi lažne podatke o starosti, spolu, prostočasnih aktivnostih, interesih ipd. Pozanima se o popularnih pevcih, trendih oblačenja pri mladih,

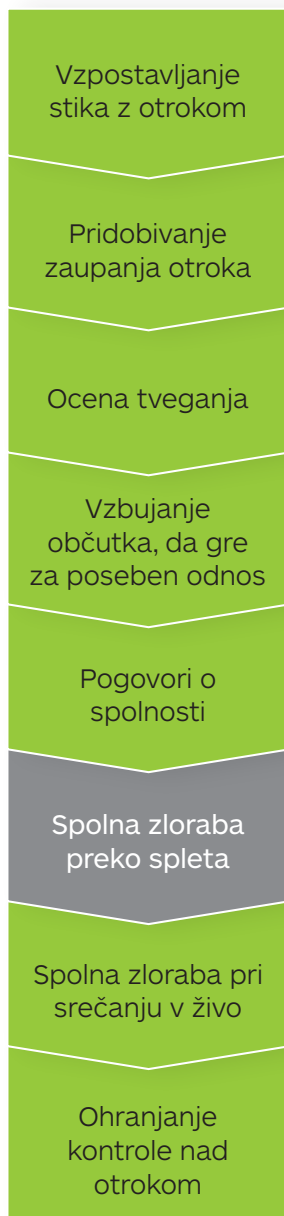
informacijah iz športa ali o prostočasnih dejavnostih, ki otroka morda zanimajo. Njegov cilj je v potencialnih žrtvah vzbuditi interes in radovednost. Storilec se največkrat predstavi kot moški, vendar mlajši, kot je v resnici. V nekaterih primerih se izdaja tudi za otroka ali odraslo osebo, ki išče mlade modele.

2. Pridobivanje zaupanja otroka

Ko je kontakt z žrtvijo vzpostavljen, storilec preide v naslednjo fazo, tj. **pridobivanje zaupanja otroka**. Takrat vzpostavlja zaupen odnos z otrokom s pomočjo različnih mehkih veščin, kot je izražanje pozornosti, naklonjenosti, prijaznosti in priznanja. Zanima se za otrokove sanje, želje in težave, kar je otroku po godu, saj se nemalokrat izkaže, da se je otrok ravno v tistem obdobju soočal z neprijetno situacijo v šoli, doma ali med vrstniki. Prijateljstvo med storilcem in žrtvijo se praviloma vzpostavlja postopoma, več dni, tednov ali celo mesecev.

3. Ocena tveganja

Pogosto vzporedno z vzpostavljanjem zaupnega odnosa **ocenjuje tveganje** svojega početja. Storilec se zaveda, da to, kar počne, vodi v kazniva dejanja, zato premišljeno izbira aktivnosti, ki zmanjšujejo možnost razkritja. Tako na primer otroku predlaga, da komunikacijo po tem, ko je začetni stik že vzpostavljen, preneseta na zasebnejše komunikacijske kanale, kot so SMS, elektronska pošta, Skype, WhatsApp, Viber, Messenger ali FaceTime. Storilec otroka tudi podrobno izpraša o otrokovih starših in skrbnikih, zanima ga, kje ima računalnik, ko se pogovarja, ali je sam doma ipd. Preveri tudi, ali otrok aktivnosti na spletu zadržuje zase ali jih s kom deli.

4. Vzbujanje občutka, da je med njima nekaj posebnega

Če se odnos razvija v želeno smer in storilec oceni, da je otrok dovzeten za izpolnitev njegovih seksualnih načrtov, bo uporabil vse svoje tehnike in veščine, da se mu bo še bolj približal in v njem vzbudil **občutek, da je to, kar se dogaja med njima, res nekaj posebnega**. Storilec poskuša otroku prikazati, da je on edina odrasla oseba v njegovem življenju, ki je vredna zaupanja, medtem ko se drugi odrasli do njega vedejo popolnoma napačno, ga ne razumejo, ne vidijo, kako poseben je ipd. Storilec otroku v tej fazi večkrat pove, kako močno mu pomeni in da komaj čaka, da se bosta lahko spet pogovarjala. Preveri tudi, če je otrok že pripravljen kaj narediti po njegovih navodilih, na primer povedati mu kaj bolj osebne. Če ga otrok zavrne, storilec navadno odreagira zelo obtožujoče in pokaže razočaranje, s čimer pri otroku sproži strah pred zaključkom odnosa. Zaradi tega otrok pogosto pristane na zahteve samo zato, da ohrani odnos s storilcem.

»Toliko časa sem porabil za pogovore s tabo, da sem ti pomagal in te podpiral, ko te pa jaz zdaj prosim, da zame narediš to majhno stvar, rečeš, da ne boš?! Res si me razočarala! Mislil sem, da sva prijatelja, ampak vidim, da tebi tole sploh ne pomeni toliko kot meni, a ne? Miška?«

5. Pogovori o spolnosti

Naslednja faza je **odpiranje teme seksualnosti**. Pri nekaterih otrocih se to zaradi njihove radovednosti lahko zgodi že dokaj zgodaj v procesu groominga, pri drugih pa šele takrat, ko je med storilcem in žrtvijo vzpostavljeno dovolj trdno zaupanje. Storilec pogovor o tem navadno začne s spraševanjem o dosedanjih izkušnjah s spolnostjo ali z vprašanji, ki se nanašajo na telesni razvoj otroka. Na primer: »Ali nosiš modrček? Že imaš sramne dlăčice?« V tej fazi nekateri storilci pošljejo otroku svoje gole fotografije ali seksualne posnetke drugih otrok.

»Poglej, popolnoma normalno je, da otroci počnejo take zadeve! Ne bi tudi ti poskusila, miška? Lahko ti pomagam in obljubim, da ti bo lepo. Ampak samo, če ti želiš!«

6. Spolna zloraba preko spleta

Ko storilec vzpostavi zaupen odnos z žrtvijo in je pogovor o seksualnih temah že stekel, se grooming nadaljuje v fazo **spolne zlorabe prek spleta**. Storilec bo verjetno predlagal, da se vidita prek spletne kamere, ali pa bo želel še več posnetkov otroka v različnih seksualnih položajih. Če tega ni storil že prej, bo tudi sam v tej fazi otroku poslal svoje gole posnetke ali gol poziral pred spletno kamero. Od tu dalje storilec od žrtve zahteva vedno več in vedno hujše posnetke. Če se začne žrtev upirati, se storilec iz prijaznega strica prelevi v izsiljevalca, ki da otroku jasno sporočilo, kot na primer: »Slec se do konca, da lahko vidim

tvoje telo! Če tega ne storiš, bom vse tvoje fotke objavil na spletu, da bodo vsi videli, kako lahka si!»

7. Spolna zloraba pri srečanju v živo

Za nekatere storilce je edini cilj **srečanje otroka v živo, ki mu sledi spolna aktivnost**. Če gre za mlajše otroke, storilec otroka na srečanje v živo pridobi z lažjo, da bosta skupaj počela kaj, kar jima je skupno in o čemer sta se že pogovarjala, na primer igranje videoiger, kakšne športne aktivnosti ipd. Šele ko se vidita, storilec z otrokom načne temo o spolnosti. Nekateri otroci se ne želijo srečati v živo; storilec se na zavrnitev sprva odzove razumevajoče, vendar nadaljuje s poudarjanjem, kako je srečanje za njiju pomembno. V veliko primerih pa je srečanje v živo zgolj nadaljevanje že vzpostavljenega prijateljstva; za te otroke to srečanje ne pomeni srečanja z neznancem, temveč z nekom, ki mu zelo zaupajo. Nekatere žrtve se v storilce zaljubijo in z vznemirjenjem pričakujejo to srečanje. Obstajajo pa tudi primeri, ko storilec otroka nagovori na srečanje z izsiljevanjem: *»Če ne prideš, bom vse tvoje posnetke objavil na spletu!«*

8. Ohranjanje kontrole nad otrokom

Spolni zlorabi običajno sledi faza, v kateri storilec z **ohranjanjem kontrole nad otrokom** zagotovi, da bo žrtev njuno skrivnost obdržala zase. Storilec to doseže na več načinov, na primer žrtev prepričuje, da se je med njima zgodilo nekaj zelo posebnege, česar drugi ne bodo mogli razumeti, ali pa nanjo prenese odgovornost, sram in krivdo za to, kar se je zgodilo med njima. Storilec lahko žrtev tudi prepriča, da je

to, kar je naredila, kaznivo in če bo komu kar koli povedala, bo kaznovana. Pogoste so tudi grožnje, da bo, če bo izdala njuno skrivnost, vse njene posnetke objavil na spletu.

»To si želela – lahko bi rekla, da nočeš. V bistvu si to predlagala ti! In bilo ti je všeč.«

KATERI SO OPOZORILNI ZNAKI SPLETNEGA GROOMINGA

- otrok ima **na računalniku pornografske fotografije** ali posnetke, mogoče mu je te posnetke poslal storilec in so del groominga;
- otrok prejema sporočila **in klice iz števil, ki so staršem nepoznane**;
- otrok **na spletu** nenadoma preživi **veliko več časa** kot prej;
- otrok **prejema darila**, ki jih ne zna pojasniti – običajno telefon ali kartico za napolnitev računa;
- opazna je **sprememba v otrokovem vedenju**;
- otrok postane **zelo skrivnosten o tem, kaj počne na spletu**, in poskuša prikriti svoje spletne aktivnosti;
- med prijatelji na družbenih omrežjih ali med kontakti komunikacijskih aplikacij (Skype, Messenger, seznam kontaktov na telefonu) ima **»prijatelje«, ki jih ni še nikoli srečal**.

V KATERIH PRIMERIH JE SPLETNI GROOMING KAZNIV

Slovenska zakonodaja obravnava spletni grooming v **173.a členu KZ-1 (Pridobivanje oseb, mlajših od petnajst let, za spolne namene)** in določa enoletno zaporno kazen za tistega, **ki osebo, mlajšo od petnajst let, prek digitalnih tehnologij nagovarja za srečanje z namenom**, da bi z njo spolno občeval ali storil kakšno drugo **spolno dejanje** ali zaradi izdelave materiala s seksualno vsebino. Da je spletni grooming v Sloveniji obravnavan kot kaznivo dejanje, **morajo nagovarjanju slediti konkretna dejanja za uresničitev srečanja.**

Spletni grooming je torej kazniv, če sta izpolnjena dva pogoja:

1. **Žrtev je mlajša od 15 let.** Oseba, ki je starejša od 15 let, lahko sama pristane na spolnost, zato grooming z osebami, ki so starejše od 15 let, ne more biti kaznivo dejanje.
2. Nagovarjanju morajo slediti **konkretna dejanja**, ki bi lahko omogočila srečanje. Ta konkretna dejanja so na primer dogovor o določitvi kraja ali časa srečanja, razpoznavni znaki za njuno srečanje ipd.

Kaznivo dejanje spletnega groominga pa lahko v nekaterih primerih preide v druga kazniva dejanja. V kolikor med novačenjem oziroma pridobivanjem osebe, mlajše od 15 let, storilec doseže, da nastanejo sporni posnetki, potem bo prišlo do **samostojnega kaznivega dejanja po 176. členu KZ-1**, v okviru katerega bo konsumirano tudi predhodno ravnanje storilca. Če je prišlo npr. med srečanjem do nepo-

srednega spolnega kontakta med storilcem in osebo, mlajšo od 15 let, bo to dejanje opredeljeno kot **kaznivo dejanje oz. spolni napad na osebo mlajšo od petnajst let, in sicer po 173. členu KZ-1**, ki vključuje tudi predhodno ravnanje storilca. V primeru, ko ne bi bila uporabljena informacijsko-komunikacijska tehnologija med storilcem in žrtvijo, a bi storilec uporabljal izrazoslovje, ki bi prizadelo spolno nedotakljivost osebe, mlajše od 15 let, bi lahko tudi to dejanje obravnavali kot **kaznivo dejanje po četrtem odstavku 173. člena KZ-1.**

Vsekakor na zakonodajnem področju obstaja **prostor za izboljšave.** Zakonodajalec bi moral razmisliti o možnosti, da je spletni grooming kaznivo dejanje samo zase, torej brez pogoja, da mora nagovarjanju slediti konkretno dejanje za uresničitev srečanja. Tako rešitev pozna že kar nekaj držav (npr. Avstralija, Kanada).

KAKO UKREPATI

1. Prijava na policijo

Če obstaja sum spletnega groominga nad osebo, mlajšo od 15 let, je treba **dejanje takoj prijaviti na najbližjo policijsko postajo.** Pomembno je tudi, da žrtev pogovorov s storilcem ne izbriše, ampak **naredi posnetke zaslona celotne komunikacije**, saj bo komunikacija med storilcem in žrtvijo pomemben dokaz v preiskovalnem postopku.

2. Preventivni programi

Seveda je tako kot pri drugih spletnih tveganjih tudi pri spletnem groomingu smiselno vzpostaviti učinkovit preventivni program, ki deluje v smeri preprečitve tega kaznivega dejanja. **Izobraževanje in osveščanje mora biti izvedeno sistemsko**

in vključevati otroke, starše in strokovne delavce, ki delajo z mladimi. Otroci, mladostniki in starši morajo vedeti, da je spletni grooming eno od tveganj, ki lahko otroke doleti na spletu. Vedeti morajo, kako ga prepoznati in kako ukrepati, če do njega pride. Otroci potrebujejo večšine in znanja, s pomočjo katerih bodo prepoznali slabe namene oseb, s katerimi se pogovarjajo na spletu. Prav tako bi moralo biti na sistemski ravni izvedeno sodelovanje različnih partnerjev, vključujoč šole, vladne službe, policijo ter nevladne in mednarodne organizacije.

Kaj lahko svetujemo staršem?

- 1. Prepoved uporabe računalnika ni dobra rešitev.** Strah, da bo otrok ostal brez računalnika, je eden izmed glavnih razlogov, zakaj otroci ne poročajo staršem o težavah, s katerimi se srečajo na spletu. Še posebej za otroke, ki so v obdobju prehoda v mladostništvo, je prisotnost na spletu pomemben del oblikovanja njihove identitete in vzpostavljanja socialne mreže. Zato se namesto odvzema tehnologije raje pravočasno pogovorite o pravilih uporabe in varni rabi spleta. Pomoč pri tem vam lahko ponudijo na organizaciji Logout, Centru pomoči pri prekomerni rabi spleta www.logout.si.
- 2. Z otrokom sklenite dogovor o njegovem vedenju na spletu.** Dogovor pomeni, da se z njim strinja tudi otrok. Ideje o tem, kako se pripravi dober dogovor, najdete v knjigi avtorice dr. Jodi Gold z naslovom Vzgoja v digitalni dobi.
- 3. Mlajši otroci naj dostopajo do spleta zgolj v skupnih prostorih.** Računalnik naj torej ni v otroški sobi, ampak raje v dnevnem prostoru oziroma nekje, kjer imate lahko nadzor nad spletnimi aktivnostmi otroka. Morda se sprašujete, kako naj vam to uspe

doseči, če otrok dostopa do spleta prek svojega telefona. Tu je na mestu najprej vprašanje, ali je otrok sploh že dovolj zrel za svoj telefon. To vidite po tem, ali je zmožen razumeti in spoštovati dogovore glede uporabe telefona, ki ste jih z njim sklenili. Če ni, s ima kljub temu svoj telefon, je treba jasno določiti, kdaj, koliko časa in kje otrok uporablja telefon in kam ga odloži, ko ga neha uporabljati. 3. Shranim vse dokaze groženj in izsiljevanja. To najlažje storim s posnetki zaslona in zapisi komunikacije (t. i. chatlog).

4. Seznanite se z družbenimi omrežji, ki jih uporablja vaš otrok. Vprašajte ga, če vam lahko pokaže, kaj počne na njih in kakšne ima nastavitve zasebnosti. Poskrbite, da bodo nastavitve optimalne. O vsem tem se lahko dobro poučite na spletni strani www.safe.si.

5. Uporabljajte programe za starševski nadzor. Za starše je skoraj nemogoče, da bi ves čas sedeli ob otroku, ko je ta na računalniku oz. internetu. V takšnih trenutkih pride prav programska možnost omejevanja uporabe računalnika kot tudi interneta. Kateri starševski nadzor je najprimernejši za vas, lahko preverite na spletni strani <http://sipbench.eu/>

6. Z otrokom se pogovarjajte o tem,

kaj počne na spletu. Pokažite mu, da se zanimате za njegov svet. Opozorite ga na nevarnosti, na katere lahko naleti na spletu. Ponudite mu pomoč v primerih, če bi na spletu naletel na kaj, ob čemer se bo počutil nelagodno. Zaupen odnos s svojim otrokom je najboljša preventiva.

7. Preverjajte, s kom se otrok pogovarja na spletu. Medtem ko se pogovarjate z otroki o njegovih aktivnostih na spletu, lahko preverite tudi, ali je na spletu spoznal kakšne nove prijatelje, kje (na katerih forumih, družbenih omrežjih) jih je spoznal in o čem se z njimi najpogosteje pogovarja.

4. POSNETKI SPOLNIH ZLORAB OTROK – ZA VEDNO PRIKAZANA SPOLNA ZLORABA

»Običajno je tako, da ko je nekdo posiljen in zlorabljen, se zloraba po določenem času preneha. Ampak s tem, ko je dal XY⁵ te slike na splet, se moja zloraba še vedno nadaljuje. Vsi jih lahko vidijo. Ljudje jih iščejo in prenašajo na svoje naprave. Dan za dnem. Želijo me videti zlorabljeno.«

KAJ SO POSNETKI SPOLNIH ZLORAB OTROK

Posnetki spolnih zlorab otrok (ang. child sexual abuse material ali CSAM) so vsaka oblika upodobitve spolne zlorabe mladoletnih oseb. Ta gradiva so lahko slikovni ali videoposnetki, lahko pa so tudi v besedilni, zvočni ali kakšni drugi obliki. Za vsakim takim posnetkom je torej prisotna spolna zloraba otroka. Problematika posnetkov spolnih zlorab otrok (poznana tudi pod

pojmom otroška pornografija, ki se v stroki zaradi slabšalnega pomena opušča) je v človeški zgodovini sicer že dolgo prisotna, do njenega velikega razmaha pa je prišlo z razvojem interneta in digitalne tehnologije. Storilci lahko s pomočjo tehnologije do teh posnetkov enostavno dostopajo, trgovanje z njimi je hitrejše, njihova produkcija pa enostavnejša. Posnetki so lahko izdelani in naloženi na splet v eni državi, že naslednji trenutek pa so dostopni komur koli na svetu.

⁵ Simbol XY stoji namesto imena storilca.

DEJSTVA:

- Trgovanje s posnetki spolnih zlorab otrok dosega **več milijard vredno industrijo** po celem svetu.
- V vsakem trenutku je na spletu prisotnih več kot **750.000 pedofilov**.
- Vsak teden je na splet naloženih **na tisoče novih fotografij ali videoposnetkov**.
- Dnevno je izvedenih **več 100.000 spletnih iskanj posnetkov** spolnih zlorab otrok.
- Storilci imajo zbirke, ki zajemajo **več kot milijon posnetkov** spolnih zlorab otrok.
- Slika, ki prikazuje 4-letno punčko v plenicah, je bila **deljena 800.000-krat**.
- V večini primerov so **storilci**, ki izdelujejo posnetke spolnih zlorab otrok, **žrtvam poznani**: 37 % storilcev so družinski člani žrtev, 36 % storilcev pa je znancev.
- Trendi kažejo, da posnetki prikazujejo vedno bolj nasilne prizore, **otroci** na posnetkih pa so **vedno mlajši**.

KAZNIVOST DEJANJA PO SLOVENSKI ZAKONODAJI

V Sloveniji kaznivost pornografskih materialov, ki vključujejo mladoletne osebe, obravnava 2. in 3. odstavek 176. člena

Kazenskega zakonika:

(2) *Kdor s silo, grožnjo, preslepitvijo, preko-
račitvijo ali zlorabo pooblastil, novačenjem,
nagovarjanjem ali zaradi izkoriščanja nave-
de pridobi ali spodbudi mladoletno osebo
za izdelavo slik, avdiovizualnih ali drugih
predmetov pornografske ali drugačne se-
ksualne vsebine za sodelovanje v pornograf-
ski ali drugačni seksualni predstavi ali kdor
taki predstavi vedoma prisostvuje, se kaznu-
je z zaporom od šestih mesecev do osmih let.*

(3) *Enako kot v prejšnjem odstavku se kaz-
nuje, kdor zase ali za drugega pridobiva,
proizvede, razširi, proda, uvozi, izvozi ali
drugače ponudi pornografsko ali drugač-
no seksualno gradivo, ki vključuje mlado-
letne osebe ali njihove realistične podobe,
ali kdor poseduje tako gradivo ali pridobi
dostop do takega gradiva s pomočjo infor-
macijskih ali komunikacijskih tehnologij
ali razkriva identiteto mladoletne osebe v
takem gradivu.*

Kaznivo je **izdelovanje, posedovanje, po-
sredovanje in namerno dostopanje** do po-
snetkov spolnih zlorab otrok.

Izdelovanje posnetkov spolnih zlorab otrok

Izdelovanje posnetkov spolnih zlorab otrok navadno vključuje spolno zlorabo mladoletne osebe, ki je video ali slikovno dokumentirana. Storilec lahko mladoletno osebo pridobi za izdelavo gradiva na več načinov, in sicer s: silo, grožnjo, preslepitvijo, zlorabo pooblastil, novačenjem, ali izkoriščanjem.

Posedovanje posnetkov spolnih zlorab otrok

Posedovanje posnetkov spolnih zlorab otrok pomeni, da ima storilec na svojem ra-

čunalniku, telefonu, tablici ali na drugih napravah in medijih za masovno shranjevanje podatkov (zunanji disk, USB-ključ, CD ipd.) shranjene posnetke spolnih zlorab otrok. Storilec lahko tovrstno gradivo shranjuje tudi v drugih, analognih oblikah, npr. v obliki analognih fotografij na video kasetah ali v tekstovni obliki. Če storilec s spleta prenaša (ang. downloading) posnetke spolnih zlorab otrok, se to smatra in obravnava kot posedovanje.

Posredovanje posnetkov spolnih zlorab otrok

Posredovanje posnetkov spolnih zlorab otrok drugim osebam pomeni, da storilec posnetke, ki jih sam poseduje, posreduje nekemu drugemu. To lahko naredi proti plačilu, za izmenjavo (za svoje posnetke prejme posnetke, ki jih imajo drugi), za pridobitev bonitet med somišljeniki (npr. članstvo v klubu zbirateljev teh posnetkov), za pridobitev navodil za izvršitev spolnih zlorab otrok, za izmenjavo smernic za izognitev odkritju in kazenskemu pregonu ipd. Izmenjava poteka prek P2P-omrežij (npr. eDonkey2000, BitTorrent, eMule, Gnutella, Gigatribe idr.), prek skritih omrežij (Deep web, TOR network) ali pa še vedno prek družabnih omrežij, forumov, blogov ipd.

»Izmenjavali smo si slikice, tako kot se na primer izmenjujejo bejzbol karte. Ob zbiranju je bilo prisotno tudi neko vznemirjenje. Cilj ti je bil, da imaš popolno zbirko, kot želiš na primer imeti popolno zbirko znamk.« (zbiralec posnetkov spolnih zlorab otrok)

Namerno dostopanje do posnetkov zlorab otrok

Namerno dostopanje do posnetkov zlorab otrok vključuje iskanje tovrstnega gradiva prek interneta, darkneta, povezovanje z drugimi storilci s pomočjo informacijskih in komunikacijskih tehnologij z namenom pridobitve posnetkov spolnih zlorab otrok. Vsak, ki vede gleda in dostopa do teh posnetkov – tudi z namenom zadovoljitve svojih spolnih potreb – je zlorabljevalec. Nekateri sicer trdijo, da tisti, ki »samo gledajo slike«, niso storilci, vendar raziskave potrjujejo, da to ne drži vedno. Nekateri bodisi fantazirajo bodisi iščejo priložnosti za spolno zlorabo otrok.

»Gledanje takega materiala te motivira, da začneš delati tudi druge stvari. Bolj kot sem gledal te posnetke, bolj srčno sem si želel imeti spolni odnos z otrokom.«

Izključevanje kaznivosti izdelave in posredovanja

Izdelava pornografskega gradiva ni nujno kazniva, **če ga je posnela ali izdelala sama mladoletna oseba**. Podobno bi lahko veljalo, če takšno gradivo nastane s **privolitvijo (vseh) udeleženih mladoletnih oseb** med spolnim aktom, toda pod pogojem, da je gradivo izdelala v spolnem aktu udeležena mladoletna oseba s svojim vrstnikom. Prav tako dejanje praviloma ni kaznivo v primerih, ko mladoletna oseba lastne posnetke spolnega akta ali svoje golo poziranje, ki ga sama izdela, **prostovoljno posreduje drugi**

osebi, javnosti ali jih objavi na spletu. Problematična pa je lahko že sama posest tega gradiva pri tretji osebi ali v primeru, ko je takšno gradivo uporabljeno kako drugače (npr. z izsiljevanjem, zahtevami po spolnih odnosih, obrekovanju, predvajanju tretji osebi ipd.). Posebej je treba poudariti, da je v praksi težko določiti, kdaj neka izdelava takšnega gradiva ni kazniva.

KLASIFIKACIJA POSNETKOV SPOLNIH ZLORAB OTROK

V svetu so uveljavljene različne **klasifikacije**, ki uvrščajo posnetke v kategorije glede na resnost posnetka. **Najpomembnejša klasifikacija je delitev posnetkov na kaznive in nekaznive.**

V Sloveniji je posest posnetka (lahko) kazniva že, če izpolnjuje naslednje pogoje:

- prikaz ali opis nedvoumnega spolnega dejanja;
- v spolnem dejanju je vključen otrok (mladoletna oseba, mlajša od 18 let) ali njegova realistična podoba (razne fotomanipulacije resničnih mladoletnih oseb).

Pri klasifikaciji posnetkov na kaznive in nekaznive lahko trčimo ob **mejne primere**, za katere ni vselej popolnoma jasno, ali so kaznivi. Med takšne primere se na primer uvrščajo posnetki, ki prikazujejo 5-letnega otroka, ki pozira v spodnjem perilu, 17-letno dekle, ki pozira v erotičnih pozah in erotičnem perilu, animirani filmi, risanke, poznane pod pojmom anime ali hentai, iz katerih je razvidno, da gre za prikaz spolnega akta, v katerega je vklju-

čen otrok, nadalje tudi posnetki golega otroka na plaži ipd. Vsi ti primeri, čeprav so na prvi pogled morda popolnoma nedolžni, imajo lahko bolj temno ozadje in namene, zato jih vedno, če naletimo nanje, posredujemo policiji.

Kaznive posnetke lahko glede na njihovo naravo in resnost posnetka nadalje razvrščamo v različne kategorije. Med bolj poznanimi klasifikacijami je **COPINE klasifikacija posnetkov**, ki je ena prvih klasifikacij in predstavlja osnovo drugim klasifikacijam, ob čemer upošteva njihov cilj, namen, uporabno vrednost in zakonodajo. V Sloveniji še nimamo uveljavljene tovrstne klasifikacije.

DEJSTVA:

- več kot 80 % posnetkov vključuje penetracijo;
- več kot 70 % posnetkov prikazuje spolno dejanje med odraslo osebo in otrokom;
- 20 % posnetkov vključuje mučenje ali vezanje otroka.

COPINE klasifikacija posnetkov spolnih zlorab otrok

STOPNJA	OPIS	COPINE KLASIFIKACIJA
1	Neerotični in neseksualni posnetki otrok v kopalkah, spodnjem perilu ipd., prisotni v komercialnih virih ali družinskih albumih. Posnetki, ki prikazujejo otroke med običajno igro, pri tem pa vsebina ali organiziranost posnetkov pri zbiralcu kažeta na neprimernost.	Nakazovanje
2	Posnetki golih ali pol golih otrok v običajnih urejenih, nudističnih okoljih, pridobljeni na zakonit način.	Nudizem
3	Na prikrit način pridobljeni posnetki otrok na igralnih območjih ali drugih varnih območjih; posnetki prikazujejo različne stopnje golote.	Erotika
4	Posnetki otrok, ki morajo namerno pozirati, pri čemer so popolnoma ali delno oblečeni ali goli.	Poziranje
5	Posnetki otrok, ki morajo popolnoma ali delno oblečeni ali goli namerno pozirati v seksualnih položajih ali položajih, ki izzovejo vznemirjenje.	Erotično poziranje
6	Prikazovanje genitalij; pri tem so otroci popolnoma oblečeni, delno oblečeni ali goli.	Eksplicitno erotično poziranje
7	Spolna aktivnost med otroki ali samozadovoljevanje otroka brez vključevanja odraslih oseb.	Eksplicitna spolna aktivnost
8	Spolni napad odraslega nad otrokom, dejanje vključuje dotikanje s prsti, brez penetracije.	Napad
9	Spolni napad odraslega/-ih oseb nad otrokom/-ki, ki vključuje penetracijo, masturbacijo, oralni spolni odnos.	Krut napad
10	a) Posnetki, ki prikazujejo otroka, ki je zvezan, privezan, pretepen, bičan ali kako drugače izpostavljen nečemu, kar povzroča bolečino. b) Posnetki, kjer je v spolno zlorabo otroka vključena žival.	Sadizem/ bestialnost

Vir: Taylor, M., Holland, G. in Quayle, E. (2001)

KDO SO STORILCI

Storilec je lahko odrasla ali mladoletna oseba, stara med 14 in 18 let, ki:

- **izdeluje** posnetke zlorab otrok;
- **posедуje** posnetke zlorab otrok;
- **posreduje** posnetke zlorab otrok drugim ali/in
- **namerno dostopa** do posnetkov zlorab otrok.

Oseba, ki je mlajša od 14 let, ne more biti storilec kaznivega dejanja, zato tudi v primeru, da bi otrok izdeloval, posedoval, posredoval ali namerno dostopal do posnetkov spolnih zlorab otrok, ne more odgovarjati za svoja dejanja. **Ta otrok bo najverjetneje obravnavan kot žrtev kaznivega dejanja** in bo deležen strokovne pomoči, saj je bil izpostavljen pornografskemu gradivu, ki utegne škodovati njegovemu celostnemu razvoju. Če je oseba stara 14 do 18 let, jo zakonodaja obravnava kot storilca, vendar je glede na njeno starost obravnava ustrezno (pravno) prilagojena za mlajše mladoletnike (14 in 15 let) in starejše mladoletnike (16 in 17 let).

Raziskave kažejo, da **ni neposredne vzročne povezave med dostopanjem in gledanjem posnetkov ter spolnim zlorabljanjem otrok**. Storilec, ki ima na svojem računalniku ogromno število posnetkov, ki prikazujejo spolne zlorabe otrok, torej ni nujno tudi storilec spolne zlorabe otroka. Vendar pa je gledanje teh posnetkov lahko **močan dejavnik tveganja** za izvršitev spolnih zlorab pri tistih posameznikih, ki so bili v preteklosti **sami izpostavljeni spolni devianci in spolni agresiji**.

»Običajno je tako, da ko je nekdo posiljen in zlorabljen, se zloraba po določenem času preneha. Ampak s tem, ko je XY⁶ dal te slike na splet, se moja zloraba še vedno nadaljuje. Vsi jih lahko vidijo. Ljudje jih iščejo in prenašajo na svoje naprave. Dan za dnem. Želijo me videti zlorabljeno.« (izjava 13-letne žrtve)

6 Simbol XY stoji namesto imena storilca.

Klasifikacija storilcev

KLASIFIKACIJA	OPIS	NARAVA ZLORABE
Brskalec	Na sporno stran sicer zaide nevede, vendar najdeno vsebino shrani z zavedanjem tega dejanja	Posredna – brez stika z otrokom
Zasebni ustvarjalec posnetkov	Ustvarja digitalne posnetke za svojo zasebno rabo	Posredna – brez stika z otrokom
Aktivni iskalec	Aktivno išče posnetke s pomočjo odprtih in dostopnih brskalnikov	Posredna – brez stika z otrokom
Nezavarovan zbiralec	Aktivno išče in zbira posnetke s pomočjo P2P omrežij	Posredna – brez stika z otrokom
Zavarovan zbiralec	Aktivno išče posnetke, vendar zgolj prek varnih omrežij. Sindrom zbira-telja in izmenava materiala sta kot vstopna pogoja.	Posredna – brez stika z otrokom
Motivirani prijatelj	Navezuje spletni stik z enim ali več otroki. Storilec lahko išče posnetke na enega od zgoraj opisanih načinov in jih uporablja kot pripomoček za izvedbo zlorabe.	Neposredna
Fizični zlorabljevalec	Zlorablja otroke za zadovoljitev svojih lastnih fantazij in to morda tudi posname za svojo lastno uporabo. Išče posnetke na enega od zgoraj opisanih načinov in jih uporablja kot pripomoček za izvedbo zlorabe.	Neposredna
Izdelovalec	Posname zlorabe, ki jih izvaja on sam ali jih izvajajo drugi zlorabljevalci ali pa zahteva od otroka, da mu pošlje svoje posnetke; to počne za namen distribucije in za zadovoljitev lastnih fantazij	Neposredna
Posredovalec	Pošilja posnetke storilcem iz zgornjih kategorij za namen finančne koristi ali za dopolnitev svoje zbirke	Neposredna

Motivi storilcev

Storilci uporabljajo posnetke spolnih zlorab otrok iz različnih vzgibov:

- z namenom spolnega vzburjenja in **zadovoljitve**;
- z namenom **zmanjšanja občutljivosti do bolečine**, ki jo doživljajo otroci na posnetkih;
- **za izsiljevanje** žrtve, da ne bi spregovorila o zlorabi;
- zaradi **dobička**;
- zaradi **normalizacije** spolnega interesa do otrok;
- otrokom jih kažejo **kot dokaz**, da je spolni stik med otroki in odraslimi nekaj **običajnega**;
- **delijo jih z drugimi storilci**, včasih tudi z namenom izmenjave za druge slike ali videoposnetke.

KDO SO ŽRTVE

Analiza 43.597 otrok (vir: cybertip.ca), ki so bili na posnetkih spolnih zlorab otrok, je pokazala, da je bilo glede na starost žrtev:

- 50 % otrok mlajših od 8 let;
- 29 % otrok starih med 8 in 11 let;
- 15 % otrok starih med 11 in 12 let (deklice) oz. med 12 in 14 let (dečki);
- 6 % otrok starih med 12 in 16 let (deklice) oz. med 14 in 15 let (dečki);
- 0,3 % otrok starih med 16 in 17 (deklice) oz. med 15 in 16 let (dečki).

Glede na spol je bilo na posnetkih 80 % deklic in 20 % dečkov.

Žrtve so v večini primerih spolno zlorabljene s strani oseb, ki jih poznajo. Za otroke je zelo hudo že to, da je bil zlorabljen, dejstvo, da je bila njegova zloraba posneta in distribuirana na splet, pa doda sami zlorabi še dodatno travmo.

Posledice, ki jih utrpijo žrtve

Izkušnje kažejo, da imajo **žrtve spolne zlorabe, ki je povezana s spletom, podobne simptome kot tisti otroci, ki so bili zlorabljeni »offline« oz. fizično**. Žrtve razvijejo motnje hranjenja, izčrpanost, navidezno zrelost, agresijo, depresijo, posttravmatski stresni sindrom, nizko samopodobo, občutke sramu, občutke krivde, tesnobo in mnoge druge. **Ti simptomi se lahko pojavijo kot samostojni ali v kombinaciji z drugimi simptomi**; pri tem je treba vedeti, da ni nujno, da bo vsak zlorabljen otrok kazal znake zlorabe; simptomi se namreč lahko pokažejo šele pozneje. Nekateri zlorabljeni otroci se pravzaprav lahko celo namerano trudijo kazati navzven, da je vse v redu in da ne potrebujejo nobene pomoči. Včasih zato poleg pogovora z otrokom pomaga, če otrok sam izpolni samoprijavni obrazec, saj raziskave kažejo, da nekateri otroci v obrazec napišejo več, kot so bili dejansko pripravljeni povedati na pogovoru. Po tem, ko so otroci vprašani o navedbah iz obrazca, jih pogosto potrdijo.

Tvegano vedenje na spletu in samodejno vedenje sta pogosto načina, s katerima zlorabljen otrok regulira tesnobo. **Občutki sramu, krivde in tesnobe** so zelo pogosti simptomi otrok, ki so bili žrtve spolne zlorabe, povezane s spletom. Pogosto je občutek sramu, ki ga otroci čutijo zaradi svojih staršev, za žrtve celo bolj boleč od same zlorabe. Počutijo se neumno in prepričani so, da so s tem dejanjem razo-

čarali svoje starše ter da so sami odgovorni za zlorabo. Glede dejstva, da je njihova zloraba posneta in da ti posnetki obstajajo, sta pri žrtvah opažena dva možna odziva: ali so popolnoma okupirane z dejstvom, da je te posnetke mogoče v vsakem trenutku najti na spletu, ali pa o tem sploh ne želijo razmišljati.

»Vsak dan mojega življenja živim v neprestanem strahu, da bo kdo videl moje slike, me prepoznal in da bom ponovno ponižana. Boli me, ko pomislim, da nekdo gleda te slike, da gleda mene, ko sem bila zgolj majhna punčka, zlorabljenka za potrebe snemanja. Želim si, da bi se lahko vse izbrisalo. Želim si, da bi se vse to prenehalo. Vendar sem nemočna, tega ne morem ustaviti, tako kot nisem mogla ustaviti njega. Ko so odkrili, kaj je naredil, sem šla na terapijo in mislila, da bom šla čez to. Zelo sem se motila. Z odraščanjem se mi je celotno razumevanje vsega, kar se je dogajalo, samo še bolj razjasnilo. Moje življenje in moji občutki so sedaj težji, saj se zloraba pravzaprav nikoli ni in se tudi nikoli ne bo končala. Težko je opisati, kako je biti v situaciji, ko veš, da v vsakem trenutku in kjerkoli nekdo gleda slike tvoje zlorabe, ko si bil še majhen otrok, in ob tem čuti neko bolno vznemirjenje. Počutim se, kot bi bila zlorabljenka znova in znova.« (odlomek iz pričevanja sedaj že odrasle žrtve)

KAKO UKREPATI

1. Prijavite posnetke spolnih zlorab otrok

Če na spletu naletite na posnetke otrok, za katere domnevate, da bi lahko bili kaznivi, jih **prijavite prijavni točki Spletno oko na www.spletno-oko.si ali policiji**. Prav tako je treba prijaviti, če sumite, da ima nekdo na svojih napravah shranjene posnetke spolnih zlorab otrok.

Policija bo začela s postopkom preiskovanja domnevnega kaznivega dejanja, ki obsega zavarovanje spletnih strani s posnetki, mednarodno sodelovanje z organi pregona v drugih državah, identifikacijo oseb, ki so na posnetkih ipd. Vloga policije, tožilstva in sodišča je, da ugotavljajo, ali se je zloraba zgodila, zbirajo dokaze o zlorabi in jih preučujejo ter sankcionirajo povzročitelja, kadar je dokazov dovolj.

Spletno oko bo začelo s postopkom pregleda prijave in ugotavljanja domnevne kaznivosti. V kolikor bomo ugotovili domnevno kaznivost, bomo prijavo posredovali policiji in začeli s postopkom odstranjevanja posnetka. To poteka tako, da ugotovimo lokacijo posnetka in o njem obvestimo prijavno točko v državi, kjer se ta posnetek nahaja. Cilj tega sodelovanja je, da se posnetek v čim krajšem času umakne s spleta.

PRIJAVNA TOČKA SPLETNO OKO:

- sprejema anonimne prijave domnevno nezakonitih vsebin na spletu;
- hitro in učinkovito obravnava prejete prijave;
- sodeluje s prijavnimi točkami v tujini;
- prizadeva si za čim hitrejšo odstranitev posnetkov spolnih zlorab otrok
- organizira letne posvet o e-zlorabi otrok

2. Prijavite spolno zlorabo otroka

Za vsakim posnetkom spolnih zlorab otrok je dejanska spolna zloraba otroka.

Če naletite na posnetke spolnih zlorab, na katerih so otroci, ki jih poznate oziroma domnevate, da gre za slovenske otroke, to **nemudoma sporočite policiji**. Lahko se zgodi tudi obratno, da boste najprej seznanjeni s spolno zlorabo otroka, šele pozneje pa se bo izkazalo, da je bila ta spolna zloraba tudi posneta. V obeh primerih je treba dejanje prijaviti. Spolno zlorabo lahko prijavijo žrtev, starši, socialni delavci, sorodniki, zdravniki ... **O sumu, da se je spolna zloraba zgodila, lahko obvestimo center za socialno delo ali pa se obrnemo neposredno na policijo.** Pri preiskavi spolne zlorabe sodeluje večje število ljudi in institucij (policija, tožilstvo, sodišče ...). V okviru postopka policija opravi razgovor z otrokom. Ta pogovor naj bi bil čim redkejši, saj je lahko za otroka zelo obremenjujoč. Ker potrebujejo med preiskavo spolne zlorabe različne službe različne podatke, je dobro, da se starši pozanimajo, kako bi bilo mogoče, da bi se tak pogovor izvedel le enkrat in ob prisotnosti več služb. Možno je tudi snemanje pogovora in pozneje uporaba posnetka v nadaljnjih postopkih.

Policija po vseh zbranih obvestilih in dokazih na pristojno državno tožilstvo poda kazensko ovadbo zoper osumljenca. Če policija ne more potrditi suma storitve kaznivega dejanja, na pristojno tožilstvo poda **poročilo**. V nadaljevanju postopek vodi in usmerja tožilec, ki po potrebi predlaga, da se uvede **preiskava**. Preiskava se vodi pred preiskovalnim sodnikom, ki uvede preiskavo in izvaja tiste dokaze, ki jih predlagajo tožilstvo ali druge osebe, ki sodelujejo v predkazenskem postopku. Ob

zaključku preiskave zadevo pošlje nazaj tožilstvu, ki se odloči, **ali bo vložilo obtožni predlog zoper osumljenca ali pa bo ovadbo zavrglo**, torej kazenskega postopka ne bo nadaljevalo.⁷

3. Otroku prisluhnite in mu ponudite oporo

Če sumite na spolno zlorabo pri otroku, je pomembno, da **z otrokom o tem spregovorite**. Če otrok o spolni zlorabi spregovori sam, pustimo, da pove, kolikor zmore. **Damo mu odprti prostor, da lahko izrazi, kar želi**, in sicer na način, ki ga je izbral. Ne prekinjamo ga, temveč mu pridemo naproti na miren in razumevajoč način. Lahko ga kaj povprašamo, vendar smo pazljivi, da ga ne začnemo zasliševati. Namen prvega pogovora ni pridobivanje čim več dejstev o zlorabi, temveč **podpora otroku**, ki je končno zbral pogum, da spregovori o svoji zelo težki izkušnji. Uporabljajmo enake izraze kot otrok. Če sam na primer govori o lulčku, uporabimo to besedo tudi mi. Pri pogovoru je pomembno tudi to, da **poskusimo sporočiti, kar bi moral slišati vsak otrok**, ki je bil zlorabljen:

- Verjamem ti.
- Zaščitil te bom.
- Pogumen si, da si povedal, kaj se ti je zgodilo.
- Nisi ti kriv.
- Prav je, da si povedal.
- Zelo mi je žal, da se ti je to zgodilo.

⁷ Hrovat, T., Čobec S., Strle K. (2016). *Preprečevanje in prepoznavanje spolnih zlorab otrok : najpogostejša vprašanja in odgovori nanje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo

- Naredil bom vse, kar je v moji moči, da se to ne bo več zgodilo.
- Dobra oseba si. Rad te imam.⁸

Več o problematiki spolnih zlorab otrok si lahko preberete v publikaciji Društva za nenasilno komunikacijo **Preprečevanje in prepoznavanje spolnih zlorab otrok: najpogostejša vprašanja in odgovori nanje**, ki je prosto dostopna na njihovi spletni strani <http://www.drustvo-dnk.si>

4. Otroku ponudite psihosocialno pomoč

Če menite, da otrok potrebuje strokovno pomoč pri premagovanju posledic zlorabe, se lahko obrnete na različne organizacije in institucije, ki delujejo na področju obravnave spolnih zlorab. Prav tako se lahko nanje obrnete v primeru, da ste v stiku z otrokom, ki je doživel spolno zlorabo, pa ne veste, kako ukrepati.

NEVLADNE ORGANIZACIJE

Društvo za nenasilno komunikacijo

Telefon: 01 4344 822, 031 770 120,
051 332 776, 030 423 424
E-pošta: info@drustvo-dnk.si
Spletna stran: www.drustvo-dnk.si

⁸ Hrovat, T., Čobec S., Strle K. (2016). *Preprečevanje in prepoznavanje spolnih zlorab otrok : najpogostejša vprašanja in odgovori nanje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo

Društvo za nenasilno komunikacijo ponuja programe za osebe, ki so nasilje doživele (svetovanje, spremstvo, zagovorništvo, varna hiša, delavnice ...), kot tudi za osebe, ki nasilje povzročajo (trening socialnih veščin ...). Eden od programov je tudi Svetovalnica za žrtve spolnega nasilja, kamor se lahko obrnejo osebe, ki so spolno nasilje doživele, ali osebe, ki imajo kakršno koli vprašanje, povezano s spolnim nasiljem. Vsi omenjeni programi so brezplačni.

Združenje proti spolnemu zlorabljanju

Telefon.: (01) 43 13 341, 0802880
E-pošta: spolna.zloraba@siol.net
Spletna stran: www.spolna-zloraba.si

Združenje proti spolnemu zlorabljanju je specializirano za pomoč in podporo nezlorabljamim odraslim, ki želijo zaščititi otroka, ki je žrtev spolne zlorabe, odraslim, ki so preživeli spolno zlorabo v otroštvu, ostalim mladoletnim in polnoletnim žrtvam spolnega nasilja ter ostalih oblik nasilja. Uporabnikom in uporabnicam nudijo konkretne oblike podpore in pomoči – telefon za pomoč, osebno svetovanje, zagovorništvo, samopomočne skupine, izobraževanje, pomoč preko e-pošte, terapijo.

ZAVOD EMMA, Center za pomoč žrtvam nasilja

Telefon: (01) 4254732
brezplačna telefonska številka: 080 21 33
e-pošta: zavod.emma@siol.net
Spletna stran: www.zavod-emma.si

Zavod EMMA nudi strokovno in brezplačno pomoč otrokom, mladostnicam in mladostnikom ter ženskam žrtvam nasilja. V okviru programa Center za pomoč žrtvam nasilja je na voljo:

- telefonsko svetovanje v primerih nasilja (dosegljivi so vsak delovni dan od 8.00 do 15.00. ure, na brezplačni telefonski številki pa vsak dan tudi med 18. in 21. uro)
- svetovalna pomoč preko elektronske pošte
- individualno svetovanje osebam z izkušnjo nasilja (po predhodnem telefonskem dogovoru)
- individualna pomoč otrokom in mladim z izkušnjo nasilja,
- skupina za samopomoč za ženske, dekleta z izkušnjo nasilja,
- socialno zagovorništvo za osebe z izkušnjo nasilja,
- spremstvo žrtev nasilja na institucije.

Vsa pomoč, ki jo nudijo, je anonimna in brezplačna.

Društvo SOS telefon

Telefon: 080 11 55

E-pošta: drustvo-sos@drustvo-sos.si

Spletna stran: www.drustvo-sos.si

TOM telefon

Telefon: 116 111

E-pošta: tom@zpms.si

Spletna stran: www.e-tom.si

Spletna klepetalnica:

www.e-tom.si/chatroom

Telefon za otroke in mladostnike je namenjen vsem mladim, ki imajo kakršnekoli težave in se želijo o njih pogovoriti, saj je odraščanje že samo po sebi burno obdobje, ki prinaša toliko sprememb, da vsak otrok in mladostnik potrebuje priložnost, da se o njih sproščeno pogovori. Na spletni strani www.e-tom.si lahko otroci in mladostniki postavijo vprašanje tudi preko spletnega obrazca ali v spletni klepetalnici.

SVETOVALNI CENTRI

Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše Ljubljana

Telefon: (01) 5837500

E-pošta: info@scoms-lj.si

Spletna stran: www.scoms-lj.si

Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše Koper

Telefon: (05) 626 23 10, 031 388 591

E-pošta: svetovalni.center.kp1@siol.net

Spletna stran: www.svet-center-kp.si

Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše Maribor

Telefon: (02) 234 97 00

E-pošta:

svetovalni.center-mb@guest.arnes.si

Spletna stran: www.svet-center-mb.si

ZDRAVSTVENI DOMOVI

CENTRI ZA SOCIALNO DELO

TERAPEVTSKE ORGANIZACIJE

5. VIRI

- Berson, I.R. (2003). Grooming Cybervictims: The Psychosocial Effects of Online Exploitation for Youth. *Journal of School Violence*, 2 (1), 5–18.
- Child sexual abuse images on the internet. A Cybertip.ca Analysis. (2016). Canadian Centre for Child Protection. Pridobljeno 27. 8. 2017 s <http://s3.documentcloud.org/documents/2699673/Cybertip-ca-CSAResearchReport-2016-En.pdf>
- Choo, K. R. (2009). Online child grooming: a literature review on the misuse of social networking sites for grooming children for sexual offences. Research and public policy series. (103). Canberra: Australian Institute of Criminology. Pridobljeno 27. 8. 2017 s http://www.aic.gov.au/media_library/publications/rpp/103/rpp103.pdf
- Every image, every child. Internet – facilitated child sexual abuse in Canada. Government of Canada. Office of the federal ombudsman for victims of crime. Pridobljeno 27. 8. 2017 s <http://www.victimfirst.gc.ca/pdf/childp-pjuvenile.pdf>
- Hrovat, T., Čobec S., Strle K. (2016). Preprečevanje in prepoznavanje spolnih zlorab otrok : najpogostejša vprašanja in odgovori nanje. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo
- Kastigar, J. (2015). Posnetki spolnih zlorab otrok – analiza primera: diplomsko delo, Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede UM.
- Klančnik, A. T. (2016). Internet: mladostniki, nasilje in trendi – vse več skupnih iz-
zivov. V *Pasti mladostništva. Zbornik za mentorje/-ice in organizatorje/-ice otroških parlamentov* (str. 44–59). Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije (ZPMS)
- Krone, T. (2004). A typology of online child pornography offending. Trends and issues in crime and criminal justice, 279, 1–6. Pridobljeno 27. 8. 2017 s http://www.aic.gov.au/media_library/publications/tandi_pdf/tandi279.pdf
- Lesjak, B. (2016). Problematika spletne varnosti v šolah. Smernice za vodstva šol. Ljubljana: Točka osveščanja o varni rabi interneta SAFE.SI, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
- Middleton, D. (2009). Linkages between viewing indecent images of children and contact sexual abuse: issues from research. V *Research findings on child abuse images and sexual exploitation of children online* (str. 22–26). Bangkok: ECPAT International. Pridobljeno 27. 8. 2017 s http://www.ecpat.org/wp-content/uploads/2016/04/ecpat_journal_sept_2009_full_0.pdf
- Online child sexual abuse images; doing more to tackle demand and supply. (2016). NSPCC. Pridobljeno 27. 8. 2017 s <https://www.nspcc.org.uk/globalassets/documents/research-reports/online-child-sexual-abuse-images.pdf>

- Rutai, Z. (2013). Online grooming of children. Experiences to be used in Cyprus. Nicosia, Cyprus: Hope for Children UNCRC Policy Centre. Pridobljeno 27. 8. 2017 s http://www.uncrcpc.org/assets/images/Online-Grooming-of-Children_final.pdf
- Sorensen, K. (2015). Grooming – a strategic process. V Is it really that bad? An anthology of online sexual abuse of children and young people. Copenhagen: Save the children Denmark
- Stop sextortion. Sextortion of children in the United States. A fact sheet for parents and children. U.S. Department of Justice. Federal Bureau of Investigation. Pridobljeno 27. 8. 2017 s <https://www.fbi.gov/file-repository/stop-sex-tortion-brochure.pdf>
- Taylor, M., Holland, G. in Quayle, E. (2001). Typology of Peadophile Picture Collections. The Police Journal, 74 (2), 97–107. Pridobljeno 27. 8. 2017 s http://www.popcenter.org/problems/child_pornography/PDFs/Taylor_etal_2001.pdf
- Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse, 2016
- Trends identified in CyberTipline sextortion reports. (2016). National Center for Missing & Exploited Children. Pridobljeno 27. 8. 2017 s http://www.missingkids.com/en_US/documents/SextortionFactSheet.pdf
- Webster, S., Davidson, J., Bifulco, A., Gottschalk, P., Caretti, V., Pham, T., idr. (2012). European online grooming project. Final report. Pridobljeno 27. 8. 2017 s <http://na-tcen.ac.uk/media/22514/european-online-grooming-projectfinalreport.pdf>
- Wolak J., Finkelhor D. (2016). Sextortion: Findings from a survey of 1,631 victims. Crimes against children research center; University of New Hampshire. Pridobljeno 27. 8. 2017 s <https://www.wearethorn.org/sextortion/1880/>

Odgovorna urednica: Lija Mihelič
Oblikovanje: Bojan Senjur, Barbara Železnik
Fotografije: Istock
Lektoriranje: Sanja Berend
Tisk: Medium
Naklada: 1000 izvodov

Brezplačna publikacija

Brošura je izdana pod licenco »Creative Commons:

»Priznanje avtorstva- Nekomercialno- Deljenje pod enakimi pogoji- 2.5 Slovenija« (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/si/>)

Dovoljeno je:

- deljenje — kopiranje in razširjanje dela v katerem koli mediju in obliki;
- predelovanje — urejanje, predelava in vključevanje v lastna dela.

Slednje velja pod naslednjimi pogoji:

- Priznanje avtorstva — pri uporabi dela morate navesti izvirnega avtorja na način, ki ga določi izvirni avtor oziroma dajalec licence.
- Upoštevanje nekomercialnosti — tega dela ne smete uporabiti v komercialne namene.
- Deljenje pod enakimi pogoji — če pričujoče delo spremenite, preoblikujete ali uporabite v svojem delu, lahko distribuirate predelavo dela le pod licenco, ki je enaka tej.

